

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

**PROBLEMATIKA TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY
NA DOŽIVOTÍ**

Diplomová práce

Michaela Polívková

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Mgr. Jana Navrátilová, PhD.

Katedra trestního práva

Datum uzavření rukopisu: květen 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1.5.2014

.....
Michaela Polívková

Obsah

Úvod.....	1
1. Základní pojmy	3
1.1. Pojem trestu	3
1.2. Účel trestu	3
1.2.1. Účel doživotního trestu	7
2. Historie výjimečného trestu	8
2.1. Období 1918-1945.....	8
2.1.1. Období první republiky	8
2.1.2. Období Protektorátu	10
2.1.3. Poválečné období	10
2.2. Období 1948 – 1960	11
2.3. Období 1960 – 1990	13
2.4. Období 1990 – 2009	13
3. Platná právní úprava trestu odnětí svobody na doživotí v České republice..	16
3.1. Podmínky uložení výjimečného trestu.....	16
3.2. Podmínky ukládání trestu odnětí svobody na doživotí	17
3.2.1. Mimořádná závažnost činu	18
3.2.2 Účinná ochrana společnosti a nemožnost napravit pachatele.....	19
3.2.3. K promlčení trestní odpovědnosti	20
3.3. Problematika výjimečného trestu u dětí a mladistvých	21
3.3.1. Mladiství.....	21
3.3.2. Děti mladší patnácti let.....	22
3.4. Doživotní trest jako zvláštní dovolací důvod.....	22
3.5. Milost a amnestie	23
4. Platná právní úprava výkonu trestu odnětí svobody na doživotí v České republice	25
4.1. Nejdůležitější mezinárodněprávní dokumenty v oblasti vězeňství.....	25
4.2. Právní úprava výkonu doživotního trestu	27
4.2.1. Programy zacházení s odsouzenými	31
4.3. Podmíněné propuštění z výkonu trestu	33
4.4. Věznice, ve kterých je vykonáván doživotní trest odnětí svobody	34

4.4.1. Věznice Mírov	34
4.4.2. Věznice Valdice	35
4.4.3. Věznice Karviná.....	36
4.4.4. Věznice Rýnovice	37
4.4.5. Věznice Opava	38
5. Doživotní trest jako alternativa trestu smrti a dlouhodobých trestů odnětí svobody	39
5.1. Historie	39
5.2. Pro a proti trestu smrti.....	41
5.3. Dlouhodobé tresty odnětí svobody	42
6. Doživotně odsouzení	44
6.1. Ludvík Černý (*1965)	44
6.2. Jiří Kajínek (*1961)	45
6.3. Ivan Roubal (*1951).....	47
6.4. Jaroslav Stodola (*1966) a Dana Stodolová (*1970)	49
Závěr	54
Seznam použité literatury	57
Seznam zkratk	60
Resumé	61
Abstract	63
Název práce/Title	65
Klíčová slova/Key words.....	65

Úvod

Trest odnětí svobody na doživotí je v současné době nejpřísnějším trestem, který je možné pachateli trestného činu v České republice uložit. Do českého právního řádu byl znovu zaveden v roce 1990 po více než 30 letech a nahradil tak na pozici nejpřísnějšího trestu trest smrti. Je však také sám o sobě sankcí značně kontroverzní, zejména z pohledu laické veřejnosti, která se dlouhodobě vyslovuje pro obnovení trestu smrti. Zejména z důvodu této kontroverznosti, ale také závažnosti a aktuálnosti tématu jsem si jej zvolila jako téma své diplomové práce. Vzhledem k tomu, že doživotní trest je součástí platné právní úpravy až od porevolučního období, je fenoménem relativně novým, což poskytuje dostatečný prostor pro jeho zkoumání a uplatnění úvah de lege ferenda, o což bych se také ráda pokusila. V této práci se budu zabývat jednotlivými aspekty doživotního trestu a budu se snažit zodpovědět otázky, které jsou nejčastěji v souvislosti s tímto fenoménem pokládány.

V úvodní kapitole je mým záměrem objasnit základní pojmy, které jsou klíčové pro problematiku jak doživotního trestu, tak i všeobecně pro oblast trestání. Součástí kapitoly je též historický exkurs do problematiky vnímání trestu, jeho smyslu a účelu v průběhu lidských dějin, zejména pak dílo Cesare Beccarii, které je považováno za zlomový bod v oblasti chápání smyslu a účelu trestů.

V novodobé české historii nalezneme několik temných období, kdy byla trestní represe nadužívána a zneužívána, zejména pak za období Protektorátu a následně v době nástupu proletariátu k moci, kdy byl dokonce trest odnětí svobody na doživotí vypuštěn z právní úpravy úplně. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla zařadit do své práce kapitolu popisující historický vývoj v trestněprávní oblasti týkající se doživotního trestu od roku 1918 až do současnosti, která by měla napomoci pochopení významu doživotního trestu v historických souvislostech.

Protože je trest odnětí svobody na doživotí maximálním možným zásahem do osobní sféry pachatele trestného činu, stanovuje zákon poměrně přísné a konkrétní požadavky na jeho ukládání. Tyto budu popisovat ve třetí kapitole, která pojednává o platné právní úpravě ukládání doživotního trestu. Z důvodu vzrůstající závažnosti kriminality dětí a mládeže je pak také podkapitolou ukládání opatření těmto pachatelům, zejména pak těm případům, kdy se mladistvý nebo dítě mladší 15 let dopustí činu, za který by mohlo být pachateli dospělému uloženo doživotní vězení. Dále se také zaměřím na problematiku doživotí jako zvláštního dovolacího důvodu, který byl do platné právní úpravy zaveden v roce 2001. Závěr kapitoly pak bude věnován institutům amnestie a milosti, které jsou v současné době tématy v popředí společenského zájmu, zejména díky amnestii prezidenta Václava Klause z ledna 2013.

Samotný výkon trestu odnětí svobody, úroveň života ve vězení a zacházení s vězni je otázkou stále aktuální a řešenou nejen na úseku vnitrostátního práva, ale i na poli mezinárodním. České vězeňství prošlo v posledních letech reformou, která vychází právě z požadavků těchto mezinárodněprávních dokumentů. Tato část práce je určena platné právní úpravě výkonu doživotního trestu, ale také podrobnějšímu popisu jednotlivých zařízení, ve kterých je doživotní trest vykonáván. Z hlediska psychosociálního působení dlouhodobého trestu odnětí svobody na odsouzené jsou pak důležité i programy zacházení s vězni a také možnost jejich podmíněného propuštění na svobodu.

Závěr práce bych pak ráda věnovala rozboru skutků některých pachatelů, kterým byl v posledních dvaceti letech uložen doživotní trest a to zejména pro demonstraci toho, jakým pachatelům a za jaké skutky česká justice doživotní trest v praxi ukládá.

1. Základní pojmy

1.1. Pojem trestu

Ač je trest páteřním pojmem celého odvětví trestního práva, jeho přesnou definici v zákoně nenalezneme, a proto se o jeho definici snaží právní teorie:

„V našem trestním právu je trest prostředkem státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákonem, ochraně společnosti před trestnými činy a jejich pachateli. Jedná se o újmu na svobodě, majetkových nebo jiných právech odsouzeného, které může pachateli trestné činu uložit jen soud.“¹

Tresty a ochranná opatření jsou dvě složky sankčního systému, které jsou uplatňovány proti pachatelům trestných činů. Trest nastupuje jako sankce proti pachateli, který se dopustil jednání v rozporu s právní normou, tedy chování *contra legem* a jeho hlavním aspektem je uložení újmy pachateli. Ruku v ruce s odsouzením pachatele soudem jde i jakási společenská difamace, tedy morální odsouzení pachatele za spáchaný trestný čin. Trestní sankce jsou prostředkem *ultima ratio* – tedy prostředkem poslední instance, tzn., uplatní se pouze v případech, kde již nepostačují mírnější prostředky postihu pachatele.² Pokud k naplnění účelu postačují prostředky jiných právních odvětví, má jím být vždy dána přednost. Sankce za spáchání trestného činu mladistvými jsou opatření, která jsou upravena v Zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.

1.2. Účel trestu

Abychom mohli lépe porozumět účelu trestu, je vhodné nahlédnout do historie vnímání tohoto pojmu, který byl po staletí otázkou nejen právníckou, ale též náboženskou a filozofickou.

¹ Jelínek, J. a kolektiv, Trestní právo hmotné, Leges, 2010, str. 349

² Tzv. princip subsidiarity trestní represe

V nejstarším historickém pojetí byla účelem trestu odplata, tedy msta na osobě pachatele za čin, kterého se dopustil. Toto můžeme spatřovat na zásadě Chammurapiho zákoníku, tedy nejstaršího psaného kodexu v dějinách lidstva. Projevem této zásady je ono známé „oko za oko, zub za zub“. Prvním, kdo se staví proti absolutní odplatné teorii je **Platón** ve starověkém Řecku. „*Platón tím, že odmítá odplatu jako legitimní důvod pro uložení trestu, se plně staví na stranu utilitárních teorií*“.³ Platón se tak kloní k trestu jako prostředku individuální i generální prevence, odmítá jeho funkci msty a vyjadřuje tímto základní myšlenku relativní teorie trestání. Starověcí Římané považovali trest za nutnost ke znovunastolení míru mezi lidmi a bohy, jež byl porušen spácháním určitého činu, který bychom v dnešní době mohli považovat za trestný. Šlo však i o další skutky, které jsou z dnešního hlediska spíše porušením kultových zvyklostí než protiprávními činy. Potrestání viníka tedy bylo formou usmíření s bohy. Kromě této teistické koncepce zde už však opět můžeme spatřovat zárodky relativní teorie trestání, kterou již nastínil Platón v Řecku. Jak pravil **Seneca**: „*Nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur*“ (žádný rozumný muž netrestá, protože se stalo zlo, ale aby se v budoucnu nestalo)⁴.

Až do 18. století se evropská justice vyznačovala krutými, spíše než efektivními tresty. Nejčastějším trestem byl trest smrti, neboť spáchání trestného činu bylo považováno za útok na panovníkův majestát a význam trestu spočíval především v odstrašení potencionálních pachatelů. V této době se začíná prosazovat filozofie osvícenství. Osvícenští myslitelé jako **J.Lock**, **Ch.L.Montesquieu** či **J.Bentham** tak inklinují k teorii smíšené. „*Byť trest má i dle úvah osvícenců plnit odstrašující funkci, je nastolován požadavek po větší vnitřní diferenciaci trestů, a to nejen na základě požadavků humanity, ale i s ohledem na snížení zločinnosti*“.⁵

³ Lata, J., Účel a smysl trestu, Lexis Nexis CZ sro, 1. vydání 2007, str. 12

⁴ Morris, N.: Punishment, Desert and Rehabilitation, in Gross, H. Hirsch von, A. (ed.): Sentencing Oxford University press, Oxford-New York 1981, str. 268

⁵ Lata, J., Účel a smysl trestu, Lexis Nexis, 1. vydání 2007, str. 13

Přelomovým je pak v oblasti teorie trestání dílo markýze **Cesare Beccarii** „O zločinech a trestech“, kde můžeme nalézt poznatky aktuální do dnešní doby. „*Aby trest dosáhl svého účinku, stačí, aby zlo trestu převyšovalo dobro ze zločinu pocházející, a v toto stupňované zlo má být počítána nevyhnutelnost trestů a ztráta dobra, jež bylo přivoděno zločinem: všechno, co nadto jest, jest tudíž zbytečným tyranstvím.*“⁶ Trest tak má být podle něj individuální i generální prevencí, nemá být nepřiměřeně přísný a tresty mají být racionálně odstupňované dle závažnosti spáchaných činů.

Ne všichni filozofové však souhlasili s těmito osvícenými myšlenkami. Proti Beccariovi ostře vystupují **I. Kant** či **G. Hegel**, jejichž závěry jsou značně antiutilitaristické. Ti považují pachatele trestného činu za osobu, která spáchala zlo a má právo na spravedlnost, která má být na něm vykonána. Pokud bychom mu tuto spravedlnost odepřeli, zbavili bychom tím zločince jeho lidské cti. Trest je prostředkem negace spáchaného zla a má sloužit ke znovunastolení rovnováhy. Mezi zastánce absolutní teorie patří i **Aristoteles** a **T. Akvinský**. Ač se může zdát absolutní teorie jako přežitek středověku, zažívá v posledních letech určitou renesanci. Je tomu tak zejména proto, že v moderní společnosti výchovná a rehabilitační funkce trestu často selhává.⁷

Pojem „účel trestu“ v aktuálním Trestním zákoníku č. 40/2009 Sb. (dále jen „TrZ“) na rozdíl od trestního zákona č. 140/1961 Sb. (dále jen „TZ“), který toto obsahoval v §23⁸, již explicitně obsažen není, avšak účel trestu zůstává de facto nezměněn. Ustanovení o účelu trestu byla nahrazena ustanoveními o zásadách trestání. Z Důvodové zprávy k TrZ můžeme vyčíst, že „*Účel trestních sankcí je nahrazen promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. (...) Účel trestání pak vyplývá nejen z těchto obecných zásad, ale i z celkového pojetí trestního zákoníku a zejména pak z jednotlivých ustanovení upravujících ukládání trestních sankcí.*“⁹

⁶ Beccaria, C., O zločinech a trestech, tiskem J.Otty, Praha 1893,s.41

⁷ Navrátilová, J., Výjimečný trest, Leges, 1. vydání 2010, str. 10

⁸ § 23 odst. 1: „*Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně na ostatní členy společnosti*“.

⁹ <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

Základní zásady ukládání sankcí:

-zásada zákonnosti: tresty a ochranná opatření je možno ukládat pouze na základě zákona a není možné uložit trest, který není zákonem předpokládán (*nullum crimen, nulla poena sine lege*)

-zásada přiměřenosti: sankce musí odpovídat závažnosti trestného činu

-zásada individualizace použitých sankcí: Soud má při ukládání sankce přihlídnout jak k osobě pachatele, tak k okolnostem spáchání činu a polehčujícím či přitěžujícím okolnostem

-zásada personality: sankce mají být ukládány tak aby postihly zejména osobu pachatele a aby dopad na osoby od pachatele rozdílné byl co možná nejmenší

-zásada neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele

-zásada humanity sankcí: ukládání nepřiměřeně tvrdých sankcí pachateli není žádoucí

Trest v českém Trestním zákoníku je tedy újmou na právech pachatele a jeho hlavním cílem je ochránit společnost před pachateli trestných činů, směřovat k převýchově osoby pachatele, jakož i odradit potenciální pachatele trestné činnosti od jejího páčání. Toto pojetí, které můžeme označit jako „preventivně-represivní“ je projevem smíšené teorie trestání.¹⁰

Je otázkou, zda bylo správným krokem zákonodárce, že při rekodifikaci vypustil z vlastního textu zákona explicitní vyjádření účelu trestu. Pravdou však je, že TZ byl v tomto způsobu vymezení účelu trestu spíše výjimkou, neboť mezi ostatními moderními evropskými kodifikacemi trestního práva zůstával v tomto směru prakticky osamocen. Můžeme se však domnívat, že z hlediska požadavku jasnosti a přesnosti trestněprávních ustanovení by rozhodnutí o převzetí těchto ustanovení do TrZ bylo rozumné a účelné, a to i z pohledu

¹⁰ Jelínek, J. a kolektiv, Trestní právo hmotné, Leges, 2010, str. 353

laické veřejnosti, jíž by výslovně vyjádřený účel trestu mohl pomoci lépe chápat smysl Trestního zákoníku i trestního práva jako celku.

1.2.1. *Účel doživotního trestu*

Doživotní trest coby nejtěžší trest, který je možno podle platného právního řádu v České republice uložit, v sobě zahrnuje všechny prvky smíšené teorie trestání. Je ukládán pachatelům těch nejtěžších trestných činů, tedy osobám, u nichž je možnost rehabilitace téměř vyloučena a je tedy nutné společnost před těmito pachateli a jejich potencionální další trestnou činností v budoucnu chránit až do konce jejich života. Možnost nápravy pachatele však není zcela vyloučena – projevuje se prostřednictvím institutu podmíněčného propuštění a tedy možností začlenění resocializovaného pachatele zpět do společnosti po uplynutí určité doby trestu.¹¹

¹¹ Navrátilová, J., Výjimečný trest, Leges, 1. vydání 2010, str. 10

2. Historie výjimečného trestu

2.1. Období 1918-1945

2.1.1. Období první republiky

Zákonem č. 11 Sbírký zákonů a nařízení ze dne 28. října 1918 (tzv. Recepční norma) byly do československého právního řádu prozatímně recipovány rakouské předpisy trestního práva, tedy zákon č.117/1852 ř.z. a uherský zákon z roku 1878. Zrušeny byly ty pasáže, které odporovaly svým významem republikánskému zřízení nově vzniknuvšího státu. Jak sama recepční norma uvádí, předpisy práva rakouského a uherského bylo nutno převzít z důvodu požadavku právní kontinuity: „*Aby byla zachována souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti toto:“(…)* *Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.*“ Zároveň se do budoucna počítalo s rekonstrukcí, která byla nutná zejména z hlediska unifikace práva v Československu, ale také vyplývala z potřeby vytvořit moderní zákoník, oproštěný od zastaralého rakouského pojetí.

Za tímto účelem byla v roce 1920 stanovena Komise pro reformu trestního zákona. Návrh Komise, který vycházel z myšlenek pozitivistické školy a zásadně se tímto lišil od pojetí rakouského, se sestával ze dvou zákonů – zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového, byl publikován v roce 1925. Vliv pozitivismu spatřujeme zejména na požadavku, aby soud „*hodnotil čin v jeho celku, v jeho souvislosti s osobností pachatele a s celým prostředím, ve kterém vznikl.*“¹² Pro oblast trestu nejvyššího zamýšlela osnova reformy upuštění od trestu smrti, nejpřísněji měly být trestány nejzávažnější trestné činy proti republice a proti životu a to doživotním trestem. Tento návrh, ač hodnocen

¹² Malý, K., Soukup, L., Československé právo a právní věda v meziválečné období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě, Karolinum 2010, str. 864

všeobecně jako zdařilý, však nikdy nevešel v život, a to zejména z důvodu kladení extrémních požadavků jak na soudy a justiční pracovníky, tak na státní kasu, která v krizovém období na konci 20. let nebyla s to obrovské finanční náklady unést. Další snahy o rekodifikaci vyvrcholily v roce 1937, kdy Ministerstvo spravedlnosti publikovalo svůj návrh reformy trestního práva (Osnovy z 20. let byly dílem soukromým, které Ministerstvo pouze zaštiťovalo). I tyto reformní snahy vyšly naprázdno, neboť v době hluboké společenské a státoprávní krize koncem 30. let, spojené s nástupem nacismu a rozdělení Československa ji nebylo možné dotáhnout do konce.¹³

Z významných zákonů v oblasti trestního práva, které byly ve 20. a 30. letech v Československu přijaty, uveďme zejména zákon **č.50/1923 Sb. (tzv. Zákon na ochranu republiky)**, který byl přijat v reakci na atentát na ministra financí Aloise Rašína a vyplýval zejména z potřeby právních ochrany před útoky na republikánské demokratické státní zřízení a na ústavní činitele. Přinesl nové skutkové podstaty a zejména zpřísnil trestní sazby, které byly do této doby neúměrně nízké. Umožňoval též uložení doživotního trestu odnětí svobody. Současně s tímto zákonem byl přijat i zákon č. 51/1923 Sb. z. a n., kterým se zřizoval Státní soud. Ten byl příslušný k projednávání trestných činů podle zákona na ochranu republiky.¹⁴

Zcela novým institutem v československém právním řádu bylo podmíněčné propuštění z výkonu trestu, které přinesl zákon č. **562/1919 Sb. z. a n. o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění**. Tento zákon umožňoval podmíněčné propuštění z výkonu doživotního trestu po odpykání 15 let. Tato doba byla změněna až zákonem č. **91/1934 Sb. z. a n. o ukládání trestu smrti a doživotních trestech**, který ji prodloužil na 20 let. Častým fenoménem této doby bylo též přeměnění trestu smrti v trest doživotní formou milosti¹⁵ a to zejména díky prezidentu T.G.Masarykovi, který byl coby sociolog a humanista znám svým odmítavým postojem k trestu smrti.

¹³ Tamtéž, str. 829

¹⁴ Tamtéž, str. 832

¹⁵ Navrátilová, J., Výjimečný trest, Leges 1. vydání 2010, str. 47

2.1.2. Období Protektorátu

S vytvořením Protektorátu Čechy a Morava došlo k dualizaci práva. Zůstaly zachovány dosavadní československé předpisy a dále navíc platily i normy práva Německé říše. Obyvatelstvo bylo rozděleno do tří skupin:

- Němečtí občané podléhající německým úřadům a jurisdikci a byli značně zvýhodňováni
- Protektorátní obyvatelstvo
- Obyvatelstvo, na něž se vztahovaly rasové předpisy

V oblasti trestního práva tedy platilo protektorátní a německé právo. Typické pro protektorátní předpisy bylo, že trest smrti byl ukládán velmi často a to i za nedbalostní delikty. Nařízením ministerstva spravedlnosti č. 184/1944 Sb. se výrazně zjednodušovalo trestní řízení a byly omezeny opravné prostředky. Rozsudky smrti byly často vykonávány okamžitě po jejich vyhlášení. Vzhledem k nedostatečné úpravě trestního procesu docházelo v podstatě k libovůli soudců a byla zcela ignorována zásada „*nulla poena sine lege*“.¹⁶

2.1.3. Poválečné období

Po skončení okupace se trestní právo vrátilo ke stavu před vznikem Protektorátu a to díky dekretu prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944 č. 11 Úředního věstníku o obnově právního pořádku. Nyní bylo třeba vypořádat se s osobami, které se postavily na stranu okupantů nebo s nimi spolupracovaly. Základem retribuice v českých zemích se staly dekryty prezidenta republiky č. 16 Sb. o potrestání nacistických zločinců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech a č. 17 Sb. o Národním soudu z června 1945¹⁷(tzv. **Velký**

¹⁶ Malý, K., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Leges, 2010, str. 462

¹⁷ Vlček, E., Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu, Masarykova univerzita Brno 2006, str. 44

retribuční dekret). Byla však potřeba potrestat i ty, kteří se dopustili méně závažných provinění (tzv. provinění proti národní cti) a proto byl vydán v říjnu 1945 dekret č.138/1945 Sb. (**tzv. Malý retribuční dekret**). Celkem bylo na základě retribučních dekretů odsouzeno přes 21 tisíc osob, z toho 713 k trestu smrti a 741 k doživotnímu žaláři.¹⁸ Opravné prostředky proti rozsudkům neexistovaly. Rozsudek smrti se vykonával okamžitě, tedy do dvou hodin od vynesení rozsudku, popř. do tří hodin, přál-li si tak odsouzený.

Pravděpodobně nejdůležitější normou poválečného období před nástupem socialismu byl **zákon č. 182/1947 Sb. o stíhání trestných činů proti státu**, který stanovil, že tyto trestné činy se stíhají na celém území státu podle zákona na ochranu republiky. Tento zákon byl již následujícího roku nahrazen zákonem na ochranu lidově demokratické republiky (viz dále). Trest odnětí svobody na doživotí bylo možno uložit i podle **zákona č. 15/1947 Sb. o stíhání černého obchodu a podobných pletich**, a to v případech, kdy byly ohroženy lidské životy či poškozena brannost státu.¹⁹

2.2. Období 1948 – 1960

Jak již bylo zmíněno, po 2. Světové válce se československé právo vrátilo zpět před období Protektorátu díky dekretu prezidenta E. Beneše č. 11/1944 Úředního věstníku. A stejně jako před válkou, i nyní vyvstal problém vyplývající z právní duality, neboť v oblasti trestního práva stále platil rakouský trestní zákoník z roku 1852. Po únorovém převratu v r. 1948 byly v červenci téhož roku zahájeny práce na kodifikaci trestního práva v rámci tzv. právnické dvouletky. Ze zákonů, které byly jako výsledek právnické dvouletky v trestněprávní oblasti přijaty, je na první pohled patrný příklon k socialistické dikci. Jedná se o následující předpisy: Trestní zákon 86/1950 Sb., Trestní řád 87/1950 Sb., Trestní zákon správní 88/1950 Sb. a Trestní řád správní 89/1950 Sb. Zákoník je silně represivní, určen zejména k ochraně státu a socialistického

¹⁸ Francek, J., Zločin a trest v českých dějinách, Rybka publishers 1999, str. 85

¹⁹ Vlček, E., Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu, Masarykova univerzita Brno 2006, str. 47

vlastnictví, ochrana jednotlivce je odsunuta do pozadí. Přelomové je zejména odlišné chápání trestných činů. Trestný čin již není dokonán pouze naplněním formálních znaků skutkové podstaty, klíčovým pojmem je materiální stránka trestného činu, tedy „nebezpečnost činu pro společnost“. „Tomuto pojetí se na rozdíl od „buržoazního“ formálního pojetí začalo říkat „materiální pojetí trestného činu“. Ve skutečnosti se však jedná o kombinaci obou prvků formálního a materiálního.“²⁰ Účelem trestu je „zneškodnit nepřátele pracujícího lidu, zabránit pachateli v dalším páchání trestných činů a vychovávat ho k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití a působil výchovně na ostatní členy společnosti.“²¹ Trestní právo se tímto stává jedním z nejdůležitějších nástrojů socialistické represe. Trest odnětí svobody bylo možno dle trestního zákona č. 86/1950 Sb. možno uložit až na 25 let či na doživotí.²² O podmíněčné propuštění mohl odsouzený požádat po odpykání 15 ti let trestu.²³ Pokud byly u pachatele dány polehčující okolnosti, bylo též možné uložit trest odnětí svobody na doživotí místo trestu smrti. Trest smrti se vykonával provazem.

V říjnu 1948 byl přijat **zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky**. Ten umožňoval uložit trest odnětí svobody na doživotí za velezradu (§1) a vyzvědačství (§5).²⁴ Spolu s ním byl přijat zákon č. 232/1948 Sb., jímž se zřizoval Státní soud, který byl příslušný pro projednávání trestných činů dle zákona na ochranu lidově demokratické republiky.

V souvislosti s uvolněním socialistického režimu po Stalinově smrti a Chruščovovou kritikou jeho „kultu osobnosti“, byla v prosinci 1956 přijata novela trestního zákona zákonem č. 63/1956 Sb.²⁵, která poněkud nelogicky

²⁰ Kuklík, J., Dějiny československého práva 1945-1989, Auditorium, 1. Vydání, 2011, str. 111

²¹ § 17, odst. 1 zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů.

²² §29 téhož zákona

²³ §33 téhož zákona

²⁴ Ve vyšším odstavci bylo též možno uložit trest smrti, na jehož základě byla popravena např. JUDr. Milada Horáková

²⁵ S účinností od 1.1.1957

rušila trest odnětí svobody na doživotí.²⁶ Napříště bylo tedy možno ukládat tresty odnětí svobody nejvýše na 25 let či trest smrti.

2.3. Období 1960 – 1990

Ani nový trestní zákon č. 140/1961 Sb., který byl přijat v důsledku přijetí nové Ústavy v roce 1960 trest odnětí svobody na doživotí až do roku 1990 neznal. Dikce nového zákona však byla o poznání mírnější než dikce zákona předchozího. *„Zmírnění „ostrých formulací“ bylo mimo jiné umožněno i tím, že trestní represe 50. let do značné míry splnila svůj účel, tj. zlikvidovala, potrestala či zastrašila velkou většinu potenciálních oponentů komunistického režimu.“*²⁷ Spolu s ním byl přijat trestní řád²⁸, který je po i po mnohých novelizacích účinný dodnes. Až do novelizace trestního zákona č. 45/1973 Sb. bylo možno uložit maximální trest odnětí svobody na 15 let či trest smrti.²⁹ Tato novela mění maximální dobu odnětí svobody až na 25 let a znamenala alternativu k trestu smrti: *„Místo trestu smrti může soud uložit trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let, jestliže považuje takový trest ke splnění účelu trestu za dostatečný.“* Toto ustanovení zůstalo v platnosti až do července 1990.

2.4. Období 1990 – 2009

V porevolučním období přichází v oblasti trestního práva, konkrétně v problematice výjimečného trestu k zásadnímu zlomu. V roce 1990 byl **přijat zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon**, který po více než třech dekádách navrácí do českého právního řádu doživotní trest odnětí svobody a nahrazuje jím trest smrti. §29 trestního zákona rozlišuje napříště 2 formy výjimečného trestu a to trest odnětí svobody v délce 15 – 25 let a trest odnětí svobody na doživotí, a staví tímto

²⁶ S odůvodněním, že tento trest postrádá pro odsouzeného výchovný efekt

²⁷ Kuklík, J., Dějiny československého práva 1945-1989, Auditorium, 1. Vydání, 2011, str.

²⁸ Zákon č. 141/ 1961 Sb.

²⁹ §316 odst. 2 TŘ stanovoval obligatorní přezkoumání rozsudků smrti Nejvyšším soudem

základy moderního demokratického právního státu, v němž je trest smrti nepřijatelný. Současně se přijetím tohoto zákona mění tresty smrti u osob, na nichž ještě nebyl vykonán, na trest doživotní.³⁰ Z důvodu potřeby reakce na změnu trestního zákona byla též přijata novelizace trestního řádu a to **zákonem č. 178/1990 Sb.**, který zrušil ustanovení §316 – 319 trestního řádu (část o výkonu trestu smrti). Trest odnětí svobody na doživotí bylo možno uložit za tyto trestné činy a za těchto podmínek: „(...)trestný čin vraždy podle § 219 odst. 2, nebo který při trestném činu vlastizrady (§ 91), teroru podle § 93 nebo § 93a odst. 3, obecného ohrožení podle § 179 odst. 3 nebo genocidia (§ 259) zavinil smrt jiného úmyslně, a to za podmínek, že

a) stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku,

b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a

c) není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let.³¹

Výčet trestných činů, za které bylo možné doživotní trest uložit, se však v následujících letech díky dvěma novelizacím rozšířil, protože dle §52 TZ bylo možné jej uložit jen u těch trestných činů, u kterých to TZ dovoluje. Jedná se o **tyto novelizace:**

1. zákon č. 537/2004 Sb., který doplnil trestný čin teroristického útoku³²
2. zákon č. 320/2006 Sb., který doplnil do §29 TZ čtvrtý odstavec s výčtem dalších šesti trestných činů:
 - ublížení na zdraví podle § 222 odst. 3
 - trestný čin loupeže podle § 234 odst. 3
 - trestný čin braní rukojmí podle § 234a odst. 3
 - trestný čin vydírání podle § 235 odst. 4

³⁰ Jedním z těchto vězňů je i Zdeněk Vocásek (*1961), který unikl popravě skutečně „o vlásek“. Datum jeho popravy bylo stanoveno na 27. prosince 1989, nově zvolený prezident Václav Havel však ještě stačil výkon rozsudku pozastavit. V srpnu 1990 byl Vocáskův trest změněn soudem na trest doživotní

³¹ §29 zákona 175/1990 Sb.

³² Pokud jím byla úmyslně způsobena smrt člověka

- trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 4
- trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 4³³

Doplněny však nebyly jen trestné činy, za které bylo možno doživotní trest. Došlo i k řadě dalších novelizací, týkajících se odnětí svobody na doživotí:

3. zákon č. 290/1993 Sb., který umožňuje soudu stanovit, že pro účely podmíněného propuštění se doba výkonu trestu nezapočítává³⁴
4. zákon č. 265/2001 Sb., který zmírnil podmínky pro uložení výjimečného trestu tím, že v §29 odst. 3 TZ spojil podmínky pod písmeny b) a c) do písmene b) a napříště již není podmínka kumulativní, ale alternativní.

I přes množství novelizací se však trestní zákon stal v průběhu porevolučních let nedostačujícím a proto bylo přikročeno k rekodifikaci, jejímž výsledkem je současný trestný zákoník č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2010.

³³ Za podmínky, že daný trestný čin byl spáchán opakovaně a pachatel byl již za takový trestný čin potrestán

³⁴ §29 odst. 1 TZ

3. Platná právní úprava trestu odnětí svobody na doživotí v České republice

3.1. Podmínky uložení výjimečného trestu

V současné době je výjimečný trest upraven trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb., který zavedl do českého právního řádu bipartici trestných činů. „*Tato kategorizace trestných činů rozšíří prostor pro uplatnění alternativ a odklonů a pro diferenciaci trestních sankcí.*“³⁵ Dle § 14 TrZ se trestné činy dělí na přečiny³⁶ a zločiny³⁷. Zločiny obsahují dále **podskupinu zvlášť závažných zločinů**. A právě tato podskupina zločinů je klíčovou pro problematiku výjimečného trestu, neboť jen za tyto trestné činy je možno výjimečný trest uložit. Zvlášť závažný zločin je dle §14 odst. 3 úmyslný trestný čin, za který stanoví TrZ trest odnětí svobody s horní hranicí nejméně 10 let. Podmínky, za kterých je možno výjimečný trest uložit jsou poměrně přísné. Tato skutečnost je ospravedlněna tím, že uložení výjimečného trestu je extrémním a největším možným zásahem do práv a svobod jedince a proto může být uložen pouze za ta nejnebezpečnější jednání. Úprava podmínek je obdobná jako úprava podmínek pro uložení trestu smrti trestním zákonem č. 140/1961 Sb.

Dle §54 odst. 1 TrZ se rozlišují dvě formy výjimečného trestu a to **trest odnětí svobody v délce 20 – 30 let** a **doživotní trest odnětí svobody**. Jak již bylo zmíněno, oba tyto tresty je **možno uložit pouze za zvlášť závažný zločin a to pouze tam, kde to TrZ ve své zvláštní části výslovně dovoluje**. Pokud u skutkové podstaty možnost uložení výjimečného trestu TrZ neuvádí, pak jej není možné za žádných okolností uložit, byť by závažnost trestného činu byla jakkoliv vysoká. U žádné z těchto skutkových podstat však není výjimečný trest

³⁵ Novotný, F., a kolektiv, Trestní zákoník 2010, Euronion Praha, 2010, str. 53

³⁶ §14 odst. 2 TrZ:Všechny nedbalostní trestné činy a dále ty úmyslné trestné činy, u kterých horní hranice trestní sazby stanovené zákonem nepřevyšuje 5 let

³⁷ §14 odst. 3 Trz:Trestné činy, které nejsou přečiny, ale horní hranice trestní sazby, kterou je možno za tento trestný čin uložit nepřevyšuje 10 let

uveden jako jediný možný trest, vždy je možno alternativně uložit i trest odnětí svobody na kratší dobu.

Výjimečný trest odnětí svobody na 20 – 30 let je možno uložit za splnění podmínek dle §54 odst. 1 TrZ (viz výše) a za současného splnění alespoň jedné z podmínek dle §54 odst. 2:

- a) závažnost zvláště závažného zločinu je velmi vysoká³⁸
- b) možnost nápravy pachatele je značně ztížena³⁹

Dále bych dodala, že existuje i možnost uložení trestu odnětí svobody na více než 20 let aniž by šlo o případ výjimečného trestu. Dle §55 odst. 1 je sice nejvyšší přípustnou délkou trestu odnětí svobody 20 let či výjimečný trest, avšak v případě ukládání trestu pachateli, který spáchal trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny, se **obligatorně** zvyšuje horní sazba trestu odnětí svobody u daného trestného činu o jednu třetinu. Tomuto pachateli uloží soud trest v horní polovině této zvýšené sazby, která může převyšovat 20 let, nesmí však převýšit 30 let.⁴⁰ Dalším případem je dle §59 TrZ pachatel, který opětovně spáchal zvláště závažný zločin, ač byl dříve pro jiný zvláště závažný zločin odsouzen. Tomuto pachateli **může fakultativně** soud uložit trest v horní polovině sazby, která vznikla zvýšením zákonné sazby o jednu třetinu, a to v případech, je-li možnost nápravy pachatele ztížena nebo pokud je závažnost zločinu vzhledem k recidivě zvláště vysoká

3.2. Podmínky ukládání trestu odnětí svobody na doživotí

Trest odnětí svobody na doživotí je přísnější formou výjimečného trestu, a proto jsou pro jeho ukládání stanoveny přísnější podmínky než pro ukládání výjimečného trestu odnětí svobody na 20 – 30 let. TrZ ve své obecné části v

³⁸ Při posouzení velmi vysoké závažnosti činu se posuzují konkrétní okolnosti případu, které se vztahují např. k pohnutce pachatele, k významu dotčeného zájmu a ke způsobu provedení činu

³⁹ Při posouzení možnosti nápravy pachatele je nutno brát v úvahu zhodnocení pachatelovy osoby a jeho dřívější kriminální minulost

⁴⁰ §108 TrZ

§54 odst. 3 podává taxativní výčet trestných činů, za které je možno doživotní trest uložit. Jedná se o 11 následujících trestných činů:

- dle §140 odst. 3 vražda spáchaná za okolností zvláště přitěžujících
- dle §272 odst. 3 obecné ohrožení spáchané úmyslně za okolností zvláště přitěžujících
- dle §309 vlastizrada
- dle §311 odst. 3 teroristický útok
- dle §312 teror
- dle §400 genocidium
- dle §401 útok proti lidskosti
- dle §411 odst. 3 použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného způsobu boje
- dle §412 odst. 3 válečná krutost
- dle §413 odst. 3 perzekuce obyvatelstva
- dle §415 odst. 3 zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků

pokud při nich byla úmyslně způsobena smrt člověka.

V důsledku činu pachatele k úmrtí osoby musí skutečně dojít, nepostačuje tedy pokus či příprava takového činu. Dále je dle §54 odst. 3 nutno naplnit **kumulativně** dvě další podmínky aby mohl být výjimečný trest uložen:

- a) Takový zvlášť závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo takový zvlášť závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a*
- b) Uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.*

3.2.1. Mimořádná závažnost činu

Podmínka mimořádné závažnosti činu bude naplněna splněním i jen jedné ze tří vyjmenovaných skutečností. Dle judikatury záleží **zvláště zavrženíhodný způsob provedení činu** v povaze jednání, tedy v objektivní stránce trestného činu. Půjde zejména o vyšší míru zákeřnosti, surovosti, zvrhlosti provedení činu či o větší útrapy způsobené oběti, než je u těchto činů obvyklé.⁴¹

Zvláště zavržení hodnou pohnutkou je zejména ta, která svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti a pohrdavém postoji pachatele k lidskému životu. O zvláště zavrženíhodnou pohnutku se však nejedná, pokud má původ v přirozených citech člověka (žárlivost, strach) či je dána biologicky (deviantní pachatel). Naproti tomu se však o zvláště zavrženíhodnou pohnutku jednat bude např. při usmrcení člověka za účelem zahlazení předchozího trestného činu.⁴²

Zvláště těžký a těžko napravitelný následek pak bude porucha na nejvýznamnějších zájmech chráněných konkrétními ustanoveními TrZ, jejíž náprava je nemožná nebo je napravitelná jen velmi obtížně.⁴³ Smrt člověka je nenapravitelným následkem vždy, avšak je již primárně stanovena ve skutkové podstatě zvláště závažného zločinu vraždy a proto nemůže být tento následek brán za zvláště těžký a těžko napravitelný sám o sobě, avšak usmrcení alespoň dvou osob už za zvláště těžký a těžko napravitelný následek brát lze.

3.2.2 Účinná ochrana společnosti a nemožnost napravit pachatele

Požadavek **účinné ochrany společnosti** spočívá v generální prevenci u těch zvláště závažných zločinů, které vyvolaly hluboké znepokojení širší veřejnosti, zejména v případech, kdy byly oběťmi např. děti. Uložení trestu odnětí svobody tak bude na místě tam, kde nepostačují jiné prostředky ochrany společnosti (ochranné léčení, zabezpečovací detence) a můžeme jej považovat za efektivní nástroj k ochraně společnosti v boji s organizovaným zločinem, teroristickými akcemi apod.⁴⁴

⁴¹ Trestní část sbírky Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR Rt 41/1976

⁴² Tamtéž

⁴³ Novotný, F., a kolektiv, Trestní zákoník 2010, Euronion Praha, 2010, str. 151

⁴⁴ Trestní část sbírky Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR Rt 25/1973

Pro určení **nenapravitelnosti pachatele** je nutné, aby byl soud přesvědčen o tom, že nepostačí pachatele potrestat lehčí formou výjimečného trestu, tzn. doživotní trest je v poměru subsidiarity⁴⁵ k výjimečnému trestu odnětí svobody na 20 – 30 let. „*Rozhodnutí o tom, že pachatele nelze napravit kratším než doživotním trestem odnětí svobody, musí soud založit na všestranném a pečlivém zhodnocení osobnosti pachatele, jeho předchozího života, příčin a podmínek jeho trestné činnosti, pohnutek dřívější a nyní posuzované trestné činnosti.*“⁴⁶ Tato podmínka vyjadřuje hledisko individuální prevence, účelem je tedy zabránit pachateli zvláště závažného zločinu aby svůj čin v budoucnu zopakoval. Formulace „není naděje“ vyžaduje vysokou míru jistoty, bude zde proto potřeba toto přesvědčení podložit psychologickou, psychiatrickou či sexuální expertízou pachatele. Pokud je pachatel osobností, která svého činu nelituje a vykazuje znaky naprosté lhostejnosti k morálním a společenským hodnotám, bude u něj pravděpodobně dána ztížená možnost nápravy.

3.2.3. K promlčení trestní odpovědnosti

Aby mohl být pachatel hnán k odpovědnosti za svůj trestný čin, je nutné, aby jeho trestní odpovědnost nebyla promlčena. Promlčení trestní odpovědnosti je hmotněprávním institutem, který je založen na přesvědčení, že pokud uplynula dostatečně dlouhá doba od spáchání trestného činu, odpadá zájem společnosti na potrestání pachatele. Dalším důvodem pak bude skutečnost, že síla důkazních prostředků časem slábne a též domněnka, že pokud pachatel nespáchal v určité době jiný trestný čin, tak došlo k nápravě jeho osobnosti i bez odpykání trestu.

Dle §34 odst. 1 písm. a) činí délka promlčecí doby u činů, za které je možno uložit výjimečný trest 20 let. Osobně zastávám názor, že délka této doby by měla být delší a toto bych podložila událostmi poslední doby. V únoru 2014 se podařilo plzeňským kriminalistům objasnit vraždu z března 1994, kdy byly

⁴⁵ Dle principu subsidiarity je třeba sáhnout po přísnějším trestu, až když nebude postačovat ke splnění účelu trest mírnější

⁴⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 742

objeveny ostatky zavražděného muže zazděné ve sklepě domu obviněného. Kdyby k tomuto odhalení došlo o 10 dní později, byla by trestní odpovědnost pachatele již promlčena. Proto se domnívám, že správným krokem by bylo zvýšit tuto lhůtu na 30 let.

3.3. Problematika výjimečného trestu u dětí a mladistvých

3.3.1. Mladiství

Dle §1 odst. 3 **zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže** (dále jen „ZSVM“) se tento zákon užíje na toho, kdo v době spáchání činu nedovršil osmnáctý rok, nestanoví-li tento zákon jinak. Protiprávní čin mladistvých⁴⁷ se nazývá **provinění**⁴⁸ a soud za něj ukládá mladistvému **opatření**. Důvody rozdílné úpravy od úpravy obecné jsou zejména v účelu opatření: *“(…)aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem.”*⁴⁹ Je zde tedy zdůrazněna zejména prevenční a rehabilitační složka účelu trestu. Toto se projevuje i v širší škále opatření, která je mladistvému možno uložit. Jde o **opatření výchovná, ochranná a trestní**. Dle §31 odst. 3 ZSVM je možné uložit mladistvému, který spáchal čin, za který by jinak mohl být uložen výjimečný trest, trest odnětí svobody v rozmezí 5 – 10 let. „A contrario“ tedy není možné uložit mladistvému doživotní trest odnětí svobody. Toto ustanovení je naplněním článku 37 Úmluvy OSN o právech dítěte, podle kterého nebude trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění ukládán

⁴⁷ Dle §2 písm. d) dovršil v době spáchání činu patnáctý rok, ale nepřekročil osmnáctý rok věku

⁴⁸ §6 odst. 1 ZSVM

⁴⁹ §1 odst. 2 ZSVM

osobám mladším 18ti let.⁵⁰ Úmluva tak umožňuje uložení doživotního trestu mladistvému, avšak musí být zachována možnost dřívějšího propuštění.

3.3.2. Děti mladší patnácti let

Pokud se dítě, které dovršilo dvanáctý rok věku, ale nepřekročilo patnáctý rok věku, dopustí činu, za který by mohl být dle TrZ uložen výjimečný trest, uloží soud tomuto dítěti **obligatorně ochrannou výchovu**.⁵¹ Ani dětem tak logicky není možné uložit výjimečný trest. V poslední době je však předmětem mnohých debat narůstající počet dětských delikventů. V zařízeních pro ochrannou výchovu je však možno je držet jen do jejich 19 let, následně vychází z ústavů, aniž by jejich činy byly zaznamenány v trestním rejstříku. Návrh, aby se hranice trestní odpovědnosti s přijetím TrZ snížila ze stávajících patnácti na čtrnáct let, však v Parlamentu neprošel.

3.4. Doživotní trest jako zvláštní dovolací důvod

V roce 2001 došlo zákonem č. 265/2001 Sb. k novelizaci trestního řádu, kdy byl zaveden nový typ mimořádného opravného prostředku – **dovolání**. Do této doby bylo možno pravomocně uložený trest změnit pouze prostřednictvím žaloby na obnovu řízení. Dle ustanovení §265b odst. 2 TŘ je umožněno vždy podat dovolání, byla-li osoba odsouzena k doživotnímu trestu. Tento trest je tedy zvláštním dovolacím důvodem. „*Pravděpodobně se jednalo no snahu zavést analogický přezkum rozsudků, který byl stanoven v případě uložení trestu smrti Nejvyšším soudem Československé socialistické republiky.*“⁵² Na rozdíl od rozsudků smrti se však rozsudky ukládající trest odnětí svobody na doživotí nepřezkoumávají ex offo, ale pouze na návrh. Dovolání se podává soudu, který ve věci rozhodl v 1. stupni, zásadně však o něm rozhoduje Nejvyšší soud České

⁵⁰ Tuto Úmluvu ratifikovaly do února 2014 všechny státy světa kromě USA a Somálska

⁵¹ §93 odst. 2 ZSVM

⁵² Navrátilová, J., Výjimečný trest, Leges s.r.o., 1. vydání, str. 60

republiky. Na rozdíl od návrhu na obnovu řízení a stížnosti pro porušení zákona je však možné dovolání podat pouze v případě, že bylo rozhodnutí dříve napadeno řádným opravným prostředkem. Dále je též stanoveno, že dovolání se obligatorně podává prostřednictvím obhájce.⁵³

Na otázku, v jakém rozsahu přezkoumává Nejvyšší soud napadené rozhodnutí, neposkytuje zákon jasnou odpověď, proto bylo nutné, aby s objasněním napomohla judikatura. V usnesení Nejvyššího soudu 15 Tdo 138/2003 ze dne 27. 3. 2007 bylo velkým senátem judikováno, že dovolání slouží k nápravě procesních a právních vad, nikoliv nedostatků ve skutkových zjištěních, proto je Nejvyšší soud při přezkumu dovolání podaného z důvodu uložení výjimečného trestu omezen na posouzení toho, zda byly splněny zákonné podmínky pro uložení doživotního trestu. Jinak řečeno je tedy možné pouze napadnout výrok o trestu s argumentací, že nebyly splněny zákonné podmínky pro uložení doživotního trestu⁵⁴, nelze však napadnout výrok o vině, neboť otázkami skutkovými se dovolací soud nezabývá.

Dle mého názoru by bylo rozumné a účelné mít v naší právní úpravě „komplexní“ mimořádný opravný prostředek a tedy umožnit témuž soudu přezkoumávajícímu uložení trestu odnětí svobody na doživotí přezkum nejen otázek právních, ale i otázek o skutkových zjištěních.

3.5. Milost a amnestie

Dle čl. 62 písm. g) a §366 odst. 3 trestního řádu (dále jen „TŘ“) náleží prezidentu republiky právo udílet **milosti**. *„Nařídí-li to v řízení o udělení milosti prezident republiky, trestní řízení se zatím nezahájí nebo se v zahájeném trestním řízení nepokračuje a obviněný se propustí z vazby, anebo se výkon trestu odloží nebo přeruší.“* Prezident může milost udělit na žádost či po vlastním uvážení. Řízení o žádosti o milost provádí ministr spravedlnosti dle

⁵³ §265d odst. 2 TŘ

⁵⁴ Dle §29 TrZ

rozsahu stanoveného prezidentem. Ministr spravedlnosti předloží prezidentu republiky žádost o milost v případě, že ji má za důvodnou, v opačném případě ji může zamítnout. Rozhodnutí prezidenta o prominutí trestu či jeho zbytku může být podmíněno různými podmínkami. Plnění těchto podmínek sleduje soud, avšak konečné vyhodnocení toho, zda se omilostněný osvědčil, náleží prezidentu republiky⁵⁵. Milost je tedy aktem individuálním a týká se vždy jednoho odsouzeného, naproti tomu **amnestie** je udělována hromadně. O tom, na které odsouzené bude amnestie použita, rozhoduje v konkrétních případech soud. Pokud se amnestie týká odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody, rozhoduje o použití amnestie soud, v jehož obvodu je trest vykonáván, v ostatních případech rozhoduje soud, který v dané věci rozhodl v 1. stupni.

V důsledku amnestie prezidenta Václava Klause⁵⁶, která zvedla všeobecnou vlnu nevole, se naplno rozhořela debata o tomto ústavním právu prezidentovi svěřenému. Současný prezident Miloš Zeman se zřekl práva udílet milosti⁵⁷ a toto právo přenechal Ministerstvu spravedlnosti, s výjimkou humanitárních případů, kdy např. odsouzený trpí závažnou nemocí.

⁵⁵ Srov. 4/2003 Sb. Rozh.tr.

⁵⁶ Tato amnestie vyhlášení u příležitosti výročí vzniku samostatné České republiky v lednu 2013 se týká více než 32 tisíc lidí, věznic opustilo přes 6 tisíc trestanců, viz <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/amnestie-1681/>

⁵⁷ Dle prezidentových slov jde o „monarchistický přežitek v Ústavě“

4. Platná právní úprava výkonu trestu odnětí svobody na doživotí v České republice

V úvodu této kapitoly je mým záměrem seznámit čtenáře s nejdůležitějšími mezinárodními dokumenty upravujícími výkon trestu, a to zejména z důvodu, že tato problematika je na světové úrovni stále velmi aktuální. V další části se budu zabývat platnou právní úpravou výkonu doživotního trestu v České republice, včetně uskutečňovaných programů zacházení s vězni a závěr kapitoly věnuji výkladu o výkonu trestu ve věznicích, kde jsou umístěni pachatelé, jež si odpykávají trest odnětí svobody na doživotí.

4.1. Nejdůležitější mezinárodněprávní dokumenty v oblasti vězeňství

V oblasti výkonu trestu představují mezinárodní dokumenty důležitý pramen práva, neboť zajišťují určité minimální standarty, které se promítají do vnitrostátních úprav. Prvním významnějším dokumentem v této oblasti se stala **Standartní minimální pravidla pro zacházení s vězni** z roku 1955. Tento dokument vypracovaný na půdě OSN by vůbec prvním, který se danou problematikou na této úrovni zabývá. Jeho ustanovení byla částečně promítnuta i do zákona č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, který u nás platil až do roku 2000, kdy byl nahrazen současným zákonem o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb. (dále jen ZVTOS). Určuje zejména minimální požadavky pro zacházení s vězni a ustanovení pro vedení věznic. Z hlediska zacházení s vězni stanovuje práva vězňů na zdravotní péči, rovné zacházení, na svobodu vyznání a poskytnutí minimální životní úrovně, ale zabývá se i hlediskem postpeninterciární péče a pomoci začlenění propuštěným vězňům do společnosti.

Poprvé se doživotním trestem zabýval na mezinárodní úrovni VI. kongres OSN o prevenci kriminality a zacházení s vězni v Caracasu v roce 1980. V roce

1990 pak byla prostřednictvím OSN v kubánské Havaně definována **základní pravidla pro zacházení s vězni:**

- Zachování lidský práv a základních svobod vězňů
- Zrušení samovazby
- Respekt ke kulturní úrovni vězňů a kulturní činnost vězňů
- Zaměstnávání
- Neutrannost vězeňského personálu
- Reintegrace do společnosti

Nejvýznamnějším dokumentem v této oblasti jsou pak **Evropská vězeňská pravidla**⁵⁸ (dále jen „Pravidla“) z roku 1987, která byla v roce 2006 revidována a přijata Výborem ministrů Rady Evropy. Význam tohoto dokumentu pro současnou legislativu spočívá zejména v tom, že se stal výchozí platformou pro reformu vězeňství v České republice. Obsahuje velmi podrobnou úpravu života ve věznici, např. osobní hygiena vězňů, denní rozvrh, přemísťování vězňů mezi zařízeními atd. V obecné rovině stanovuje, že již samotný trest je pro vězně enormní zásah do života, proto by neměl být následně ztěžován při vlastním výkonu, naopak by měl fungovat jako prostředek nápravy a resocializace bezprostředně po svém zahájení. Obsahuje 5 částí:

- Základní principy aplikace
- Soubor pravidel určený pro vězeňskou službu
- O personálu věznic – profesionalita, osobní vyzrállost
- Filozofický a hodnotový koncept zacházení s vězni
- Specifické kategorie odsouzených

Konkrétní problematikou výkonu doživotního trestu se pak zabývá třetí dokument, **Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy k provádění výkonu doživotních trestů a dalších dlouhodobých trestů odnětí svobody** z roku

⁵⁸ Doporučení Rady Evropy Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům o evropských vězeňských pravidlech

2001. Dle tohoto Doporučení by principy a cíle doživotního trestu měly zajišťovat zejména následující:

- Aby věznice byly bezpečným místem jak pro vězně, tak i pro personál
- Co nejvíce zamezit možným škodlivým účinkům doživotního trestu na vězně
- Pokud možno zvýšit šance na to, aby bylo pro odsouzeného po opuštění výkonu trestu možné zařadit se zpět do normálního života.

4.2. Právní úprava výkonu doživotního trestu

Výkon doživotního trestu se v současné době řídí následujícími právními předpisy:

1. Listina základních práv a svobod (ústavní zákon č. 2/1993 Sb.)
2. Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.)
3. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody (zákon č. 169/1999 Sb.)
4. Řád výkonu trestu (vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.)
5. Nařízení generálního ředitele vězeňské služby České republiky č. 55/2007, o podmínkách a způsobech zacházení s odsouzenými zařazenými do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením⁵⁹
6. Vnitřní řady jednotlivých věznic⁶⁰

Ustanovení Listiny základních práv a svobod, která se týká výkonu trestu, jsou následující: „*Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu*“⁶¹ a „*Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno*“⁶².

⁵⁹ Navrátilová, J., Výjimečný trest, Leges, 1. vydání, 2010, str. 70

⁶⁰ §14 ZVTOS

⁶¹ Čl. 7 odst. 2 LZPS

⁶² Čl. 10 odst. 1 LZPS

TrZ se výkonem trestu zabývá v §56 odst. 2 písm. d), podle kterého se zařadí osoba odsouzená k výjimečnému trestu do věznice se zvýšenou ostrahou. Pokud má soud za to, že náprava odsouzeného bude lépe zaručena v jiném typu věznice, může být odsouzený zařazen tam⁶³. Dále však TrZ stanoví, že osoba, která je odsouzena k doživotnímu trestu odnětí svobody, se do věznice se zvýšenou ostrahou zařadí obligatorně a přeložení do věznice s mírnějším režimem je možné nejdříve po odpykání deseti let trestu.⁶⁴ Osoba odsouzená k výjimečnému trestu může být přearazena v průběhu výkonu trestu do věznice mírnějšího typu⁶⁵, a to po odpykání nejméně jedné čtvrtiny trestu.⁶⁶ V porovnání s úpravou staršího TZ je současná úprava příznivější pro odsouzené, neboť je soudu dána větší volnost v otázce jejich přearazování napříč věznicemi a je tímto možné účinněji motivovat odsouzené k jejich nápravě.⁶⁷

ZVTOS pojednává o doživotně odsouzených v §71:

§ 71

- (1) Vnitřní řád věznice, jakož i obsah a formy zacházení s odsouzenými k doživotnímu trestu musí přihlížet též k povaze tohoto trestu a nebezpečnosti odsouzených, kterým je takový trest uložen.*
- (2) Návštěvy, vycházky a výkon kázeňských trestů probíhají zpravidla odděleně od ostatních odsouzených.*
- (3) Odsouzenému k doživotnímu trestu nelze přerušit výkon trestu nebo mu udělit kázeňskou odměnu spočívající v povolení dočasně opustit věznici v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení.*
- (4) Odsouzení k doživotnímu trestu jsou ubytováni zpravidla po jednom.*

Ustanovení čtvrtého odstavce může být mylně interpretováno tak, že doživotně odsouzení vězni mají být drženi v samovazbě. Takovýto výklad je nepřipustný.

⁶³ §56 odst. 3 TrZ

⁶⁴ §57 odst. 4 písm. a)

⁶⁵ Dle TrZ je trest odnětí svobody vykonáván v jednom ze čtyř typů věznic-věznice s dohledem, dozorem, ostrahou či se zvýšenou ostrahou

⁶⁶ §57 odst. 1 a §57 odst. 4 písm. b) TrZ

⁶⁷ Navrátilová, J., Výjimečný trest, Leges, 1. vydání, 2010, str. 76

Pravý význam tohoto ustanovení je, aby doživotně odsouzení trávili převážnou část dne s ostatními odsouzenými, pouze v noci mají přebývat odděleně v samostatných celách.⁶⁸ Podrobněji budou postavení doživotně odsouzených vězňů upravovat vnitřní řády jednotlivých věznic, kde je doživotní trest vykonáván. Pouhý jeden paragraf v ZVTOS však nepovažuji za dostatečnou úpravu a jsem toho názoru, že úpravě výkonu doživotního trestu by měl zákonodárce věnovat více pozornosti.

Dále se výkonu doživotního trestu týkají ustanovení §95 - 97 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „ŘVTOS“):

§ 95

Odsouzení k doživotnímu trestu vykonávají trest zásadně v oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením (§ 8 odst. 3).

§ 96

(1) Odsouzeným může být umožněno v době stanovené vnitřním řádem navštěvovat kulturní a společenské místnosti společně s dalšími odsouzenými.

(2) Odsouzení pracují zpravidla na pracovištích uvnitř oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením.

(3) V průběhu vycházek mohou být ve zvlášť odůvodněných případech odsouzení poutáni.

§ 97

Návštěvy odsouzených jsou prováděny zpravidla za přímého dohledu příslušníka Vězeňské služby.

Je poměrně zarážející, že ustanovení o zařízení se zesíleným stavebně technickým zařízením není upraven v zákoně, ale pouze v podzákonném předpise.

⁶⁸ Navrátilová, J., Výjimečný trest, Leges, 1. vydání, 2010, str. 72

Podmínky a způsob zacházení s doživotními vězni je upraveno v Nařízení generálního ředitele vězeňské služby České republiky č. 55/2007, o podmínkách a způsobech zacházení s odsouzenými zařazenými do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením (dále jen „NGŘ“). Účelem NGŘ je „*stanovení podmínek pro zařazování a vyřazování odsouzených do oddělení nebo z oddělení se zesílených stavebně technickým zabezpečením, ujednotit obsah, formy a metody zacházení s takovými odsouzenými, včetně realizace vnitřní diference tak, aby trest odnětí svobody byl vykonáván v souladu s účelem a hlavními zásadami ZVTOS.*“⁶⁹ Odsouzení ve věznici se zvýšenou ostrahou jsou umísťováni do různých skupin, napříč kterými mohou být přemísťováni. Zařazení do jednotlivých skupin odráží přístup vězně k dodržování kázeňských požadavků a jejich přístup k plnění uložených povinností v průběhu trestu. Při svém nástupu do výkonu trestu jsou odsouzení zařazováni zpravidla do třetí skupiny. V této skupině se nachází i vězni, kteří se dopouští prohřešků proti řádu věznice a vězni, kteří jsou těžce zvladatelní. Pro přeřazení do druhé skupiny nejsou specifické předpisy, dochází k němu však obvykle po minimálně pěti letech výkonu trestu a přeřazení do skupiny první pak po deseti letech výkonu trestu. Samozřejmostí k přeřazení pak je, že vězeň respektuje daná pravidla a spolupracuje s odborným vězeňským personálem.

Je zřejmé, že doživotní trest má svá specifika oproti kratším trestům odnětí svobody a toto si žádá specifický přístup k takto odsouzeným. Separace těchto vězňů od ostatních není žádoucí, je však nutné zvážit rizika, která s sebou přináší pobyt doživotně odsouzených vězňů s ostatními, a dále brát v úvahu, že vězeň je i osobou nebezpečnou sobě sama. Toto je nutné vzít v úvahu při vypracování programu zacházení s odsouzeným. V současné době dochází k pravidelnému přemísťování doživotně odsouzených v rámci věznic, kde je vykonáván doživotní trest. Toto je odůvodňováno zejména obavou, že by si vězni mohli vybudovat bližší vztah jak s ostatními odsouzenými, tak s personálem, a důkladně zmapovat prostředí věznice, což by jim mohlo napomoci při případných pokusech o útěk.

⁶⁹ Navrátilová, J., Výjimečný trest, Leges, 1. vydání, 2010, str. 72

4.2.1. Programy zacházení s odsouzenými

Pachatel trestného činu je osobou, u níž nedošlo úspěšně k socializaci v prostředí rodiny a ve společenském životě, proto je tuto osobu nutno resocializovat ve výkonu trestu, což je základním cílem programů zacházení s odsouzenými. Základní myšlenkou je pak tedy to, aby odsouzení po svém propuštění nepokračovali v páchání v trestné činnosti, a naopak aby byli schopni zapojit se do běžného života ve společnosti. Z pohledu veřejnosti je poskytování různých programů a aktivit odsouzeným jen zbytečným „rozmazlováním“, na které doplácí daňoví poplatníci, existuje však řada výzkumů, které dokazují, že tyto programy napomáhají při prevenci recidivy u vězňů a jejich zařazení do běžného života. Programy zacházení se vyznačují svou mnohostí, která je důsledkem různosti vězeňské populace, protože logicky není možné uplatňovat na různé odsouzené univerzální metody.

Vzdělávací reedukační programy

Myšlenka vzdělávání vězňů vychází původně z přesvědčení, že kriminalita je páchána zejména osobami negramotnými a bez patřičného vzdělání. V dnešní době bychom poměrně těžko hledali v České republice osobu negramotnou, proto základní kurzy výuky čtení a psaní již postrádají smysl. Z hlediska moderní doby je však pro vězně velmi praktické získání výučního listu, popř. složení maturitní zkoušky⁷⁰. Je logické, že osobě, která vychází z vězení, velmi usnadňuje proces resocializace fakt, že se naučila odbornému řemeslu a může tak snáze nalézt uplatnění a trhu práce. Kromě těchto formálních dlouhodobých kurzů existují i neformální, které však též mohou přispět k uplatnění odsouzeného v budoucím životě, jako např. kurzy jazykové, či kurzy práce na PC. Dále je možné absolvovat i externí korespondenční kurzy středních a vysokých škol. V českých věznicích je momentálně nejnavštěvovanějším kurzem výuční obor obráběč kovů.

⁷⁰ Dle mezinárodních norem není možné, aby bylo na výučním listu či vysvědčení o maturitní zkoušce uvedeno, že byla složena ve výkonu trestu

Volnočasové programy

Účelem těchto programů je zejména naučit vězně smysluplně a kvalitně trávit volný čas. Mnoho z těchto osob trávilo svůj čas na svobodě konzumací alkoholu, popř. drog a nezabývalo se rozvojem vlastní osobnosti. Volnočasové aktivity můžeme dělit na rekreativní, sportovní a kulturní. Rekreativní aktivity jsou určeny zejména pro regeneraci a odpočinek po pracovním nasazení. Jsou jimi zejména sledování televize a společenské hry. V rámci sportovních aktivit hrají vězni nejčastěji míčové a pohybové hry a jejich smyslem je zejména vézt vězně k disciplíně a vzbudit jeho zájem o sport jako přirozený způsob trávení volného času. Velký zájem vězňů obvykle vzbuzují kulturní aktivity. Jedná se zejména o vystoupení hereckých a hudebních souborů a pro nejednoho vězně jsou tato vystoupení vůbec prvním kulturním zážitkem vůbec. Mezi další kulturní aktivity pak patří zejména kreslení, při kterém je vězni umožněno ventilovat své vnitřní napětí a emoce, a také četba a besedy nad knihami.

Terapeutické, tréninkové programy

Nejčastěji využívanou metodou v českých věznicích je skupinová psychoterapie. Je tomu tak zejména proto, že individuální terapie je neúměrně nákladná a velmi časově náročná. „*Výhoda spočívá v tom, že jeden terapeut pracuje se skupinou vězňů, tedy ve stejném čase s větším počtem lidí a využívá přitom skupinové dynamiky a reflexe k vytváření pozitivních vztahů mezi odsouzenými a terapeutickému efektu.*“⁷¹ Tento typ terapie je v praxi využíván pro nápravu osob závislých na drogách či alkoholu, ale též osob s výraznými psychopatickými rysy a osoby sexuálně deviantní. Kromě terapie probíhají ve věznicích i výcviky sociálně psychologické, jejichž účelem je naučit vězně adekvátně reagovat na situace každodenního života bez zbytečné agrese a sociálně žádoucím způsobem. Do této kategorie programů se někdy zařazuje i tzv. sociální poradenství, které má napomoci v řešení složitých sociálních situací, do kterých se dostali sami odsouzení či jejich rodiny.

⁷¹ Mezník, J., Kalvodová V., Kuchta, J., Základy penologie, Masarykova univerzita, Brno 1995, str. 50

Extramurální programy

Tyto programy jsou orientovány „za zdi vězení“, na udržení a posílení vazeb odsouzených s jejich blízkými a přáteli, ale nikoliv k lidem z jejich kriminálního prostředí. Odsouzení jsou před svým propuštěním umisťováni do tzv. „předpropouštěcích oddělení“, která mají za účel připravit je na propuštění na svobodu. Odsouzení si zajišťují zaměstnání, ošacení a jiné sociální potřeby, a personál s nimi pracuje tak, aby byli připraveni na „šok ze svobody a propuštění“. Smyslem je, aby odsouzení neřešili šok z přechodu za zdi vězení prostřednictvím nezřízené konzumace alkoholu a sexuální promiskuity. Pokud se takto propuštěný zachová, pak je nasnadě jeho rychlý návrat ke kriminální minulosti, čemuž se snaží extramurální programy předcházet.

Náboženské programy

Tyto programy jsou určeny nejen pro odsouzené, kteří byli věřícími již před nástupem do výkonu trestu, ale také nevěřícím, kterým můžou poskytnout nový životní smysl, naději a šanci vyrovnat se s vlastním trestným činem. Náboženská výchova nemá v České republice dlouhou tradici a to zejména z důvodu všeobecně silně zakořeněného ateismu z období socialismu. Ukazuje se však, že náboženské programy mohou mít na odsouzené svůj pozitivní psychohygienický efekt.

4.3. Podmíněné propuštění z výkonu trestu

Možnost podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je v našem právním řádu zakotvena již od roku 1919 (viz. výše). Principem tohoto institutu je propuštění odsouzeného na svobodu před uplynutím celé délky trestu a to za předpokladu, že bude vést minimálně po stanovenou dobu spořádaný život.

V současnost době je možnost propuštění z výkonu doživotního trestu upravena v **§88 odst. 5 TrZ**, který stanoví, že osoba, která byla odsouzena

k doživotnímu trestu odnětí svobody, může být podmíněně propuštěna nejdříve po odpykání dvaceti let trestu, a to pouze za podmínky, že nehrozí s ohledem na okolnosti činu, za který byla odsouzena, a povahu její osobnosti, opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvláště závažného zločinu.

Dále je možno tyto podmínky zpřísnit dle § 54 odst. 4 TrZ který stanoví, že uloží-li soud trest odnětí svobody na doživotí, může zároveň rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává. Dle staré úpravy⁷² bylo možné, aby soud o takovém zpřísnění trestu rozhodl i v případě uložení mírnější varianty výjimečného trestu, TrZ toto umožňuje již jen při uložení trestu odnětí svobody na doživotí. Zákon blíže nespecifikuje, v jakých případech by tohoto ustanovení mělo být využito. Je však patrné, že účelem ustanovení je co nejvíce ztížit pachateli návrat do společnosti, tedy bude využíváno v těch nejzávažnějších případech u pachatelů, jejichž osobnost je mimořádně narušená a téměř nenapravitelná. Jedinou možností podmíněného propuštění u těchto pachatelů je tedy přeřazení do věznice s ostrahou, kde musí vykonat minimálně 20 let ze svého trestu. Toto ustanovení má doživotně odsouzené motivovat k takovému chování, které umožní jeho přeřazení do věznice s mírnějším režimem, potažmo tedy k řádnému plnění jeho povinností ve výkonu trestu⁷³.

Otázkou však zůstává, nakolik je toto ustanovení opravdu motivační, vzhledem k tomu, že umožňuje těmto odsouzeným dosáhnout podmíněného propuštění nejdříve po třiceti letech výkonu trestu.⁷⁴

4.4. Věznice, ve kterých je vykonáván doživotní trest odnětí svobody

4.4.1. Věznice Mírov

⁷² §29 odst. 1 TZ

⁷³ Šámal, P., a kolektiv, Trestní zákoník I. Komentář, C.H.Beck 2012, str. 743

⁷⁴ Dle §57 odst. 4 písm. a) TrZ je přeřazení doživotně odsouzeného do věznice s ostrahou možno nejdříve po vykonání deseti let trestu

Věznice v okrese Šumperk je jednou z nejstarších budov na našem území, která slouží jako vězení. Hrad Mírov byl vybudován ve 12. století a již od konce 14. století sem byli umisťováni trestanci. V dnešní době disponuje oddělením s dozorem, s ostrahou, oddělením se zvýšenou ostrahou, oddělením se zvýšenou ostrahou se zesíleným stavebně technickým zabezpečením a oddělením specializovaným pro výkon trestu odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici se zvýšenou ostrahou. Kapacita věznice činí momentálně 379 míst. V současnosti je zaměstnáno asi 60% všech vězňů. Jedná se převážně o práci ve dřevařském odvětví, zejména pak jde o výrobu nábytku. Toto je odůvodněno zejména potřebou takové práce, kterou je možné uskutečňovat v samotném areálu věznice. Kromě sportovních aktivit se vězni angažují také v aktivitách jako je akvaristika, hudební či výtvarný kroužek. Dále zde též vychází vězeňský časopis, do kterého přispívají jak vězni, tak personál. Tato širší paleta zájmových aktivit v rámci programů zacházení je dána především faktem, že většina vězňů si na Mírově odpykává dlouhé tresty odnětí svobody.⁷⁵

4.4.2. Věznice Valdice

Tento objekt, který se nachází v budově bývalého kartuziánského kláštera v okrese Jičín, je užíván jako věznice od 19. století. V období před rokem 1989 zde bylo umístěno až 2700 vězňů, po roce 1990 se její kapacita ustálila na pěti stech odsouzených. Věznice od roku 1990 disponovala i vazebním oddělením, od roku 2001, kdy došlo k její přestavbě, však slouží výhradně pro vězně s delšími tresty odnětí svobody a s doživotním trestem. Celková kapacita věznice činí v současné době 1097 míst. Odsouzení jsou ubytováni s ohledem na rozdělení do jednotlivých typů profilace výkonu trestu v pěti odděleních. Pro odsouzené je dále zřízeno nástupní oddělení, výstupní oddělení, kam jsou odsouzení zařazováni před propuštěním, krizové oddělení,

⁷⁵ <http://www.vscr.cz/veznice-mirov-23/o-nas-1595/zakladni-informace-177/informace-o-veznici-801/>

specializované oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti a specializované oddělení pro odsouzené zařazené do zvýšené ostrahy s poruchou osobnosti a chování, způsobenou požíváním psychotropních látek. Podobně jako ve věznici Mírov, i zde se pohybuje zaměstnanost odsouzených kolem 60%. Ve věznici probíhají vzdělávací kurzy a programy. Je možné získat výuční list či složit maturitní zkoušku. Ročně využívá možnosti vzdělávacích kurzů kolem 150ti vězňů.⁷⁶

V roce 2008 navštívil věznici Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Výbor zpracoval své výtky do zprávy, ve které dále uvedl i doporučení ke zlepšení stávající situace. Mimo jiné bylo konstatováno, že „*neexistuje žádné ospravedlnění pro systematické znemožňování styku doživotně odsouzených s ostatními vězni ve výkonu trestu odnětí svobody nebo pro omezování jejich sdružování na jednoho nebo dva jiné vězně.*“⁷⁷ Dále bylo věznici vytýkáno, že umožňuje doživotně odsouzeným vězňům menší volnočasové vyžití než běžným vězňům.

4.4.3. Věznice Karviná

Věznice postavená za první světové války má v současné době kapacitou 205 míst. Dříve sloužila jako věznice vazební. Disponuje následujícími odděleními: s dozorem; s ostrahou; se zvýšenou ostrahou; se zvýšenou ostrahou se zesíleným stavebně technickým zabezpečením; oddělením specializovaným pro výkon trestu odsouzených s mentální retardací; oddělením specializovaným pro výkon trestu odsouzených trvale pracovně nezařaditelných ve věznici s ostrahou a oddělením pro výkon trestu odsouzených trvale pracovně nezařaditelných ve věznici se zvýšenou ostrahou, jehož součástí je i úsek pro imobilní odsouzené zařazené do typu věznice se zvýšenou ostrahou. Vězni jsou zaměstnáváni zejména v oblasti rekultivace krajiny Karvinska a Ostravska.

⁷⁶ <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/o-nas-1632/zakladni-informace-152/>

⁷⁷ Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání

Kromě výuky anglického jazyka je zde organizován i kurs práce s PC a modelářský a výtvarný kroužek.⁷⁸

4.4.4. Věznice Rýnovice

Historie této věznice je již od jejího počátku spjata se závodem LIAZ Jablonec nad Nisou. Závod se potýkal s nedostatkem pracovníků, bylo tedy přistoupeno k zaměstnávání vězňů. Věznice byla otevřena 27. září 1968 a v letech 1991 - 1996 v ní bylo též vazební oddělení. Nyní je věznice Rýnovice věznicí s ostrahou a její kapacita je schopna pojmout 482 vězňů⁷⁹. Zaměstnanost vězňů se pohybuje mezi 60 – 70%. Součástí věznice je od roku 1983 školské a vzdělávací středisko, ve kterém získá ročně výuční list kolem čtyřiceti odsouzených. Dále se zde nachází i specializovaná oddělení pro drogově závislé, pro osoby s duševní poruchou a poruchou chování. V této věznici se nachází též oddělení se zesíleným stavebně technickým zařízením (dále jen „OZSTZ“), určené zejména pro osoby, které v posledních pěti letech uprchli z vazby nebo z výkonu trestu, dále pro odsouzené, proti kterým bylo zahájeno trestní stíhání pro zvlášť závažný trestný čin spáchaný během výkonu vazby nebo výkonu trestu a odsouzené, u kterých to vyžadují výjimečné okolnosti, například hrozí-li z jejich strany vážné ohrožení bezpečnosti v případě úspěšného útěku, terorizování spoluodsouzených nebo vyhrožování personálu a jeho rodinám. OZSTZ má kapacitu 26 odsouzených, zařazených do věznice s ostrahou a je uspořádáno jako celový systém. Pro ubytování odsouzených je určeno 13 cel, každá cela pro 2 odsouzené. K příslušenství patří 2 kulturní místnosti, sprchy, místnost pro relaxaci a vycházkový dvůr. OZSTZ se člení na tzv. levou stranu, kde je odsouzeným technickým zabezpečením zamezen přístup k oknům a celovým dveřím. Tím je umožněno v případě potřeby zajistit takový způsob ochrany zaměstnanců, aby nemohlo dojít ke kontaktu ještě před přiložením donucovacích prostředků. Tzv. levá strana je bez

⁷⁸ <http://www.vscr.cz/veznice-karvina-77/o-nas-1585/zakladni-informace-610/zakladni-informace-o-veznici-5825>

⁷⁹ Avšak toto číslo je dlouhodobě překračováno

tohoto zvýšeného zabezpečení.⁸⁰ Od února 2014 zde vykonává doživotní trest Jiří Kajínek, o jehož přeřazení do věznice s mírnějším režimem rozhodl olomoucký Krajský soud.

4.4.5. Věznice Opava

Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence je v současné době jediná věznice, ve které vykonávají doživotní trest ženy. Jedná se o Danu Zeislovou (dříve Stodolovou, viz dále), Jaroslavu Fabiánovou⁸¹ a Romanu Zienertovou⁸². Celková kapacita věznice je 449 míst, z toho 287 pro ženy (všechny kategorie) a 162 pro muže (kategorie s dozorem). Doživotně odsouzené ženy jsou ubytovány společně s ženami v oddělení se zvýšenou ostrahou. Vzhledem k charakteru trestné činnosti a délce pobytu ve věznici byl u všech zpracován speciální program zacházení, který je zaměřen především do oblasti speciálních výchovných aktivit (skupinová a individuální terapie) a do oblasti zájmových aktivit jako jsou např. ruční práce, literární kroužek, keramický kroužek a sport.⁸³

⁸⁰ <http://www.vscr.cz/veznice-rynovice-48/o-nas-1624/specializovana-oddeleni-342/oddeleni-se-zesilenym-stavebne-technickym-zabezpecenin-349/>

⁸¹ Fabiánová zavraždila celkem tři lidi, poprvé zavraždila již v 16 ti letech

⁸² Zienertová byla v roce 2012 odsouzena k doživotnímu trestu za vraždu svých čtyř dětí

⁸³ <http://www.vscr.cz/veznice-opava-83/o-nas-1603/vykon-trestu-323/objekt-olomoucka-odsouzene-zeny-606/dozivotne-odsouzene-zeny-5508>

5. Doživotní trest jako alternativa trestu smrti a dlouhodobých trestů odnětí svobody

5.1. Historie

Po velkou většinu dějin lidstva byl trest smrti jevem značně převládajícím nad trestem odnětí svobody. Různé kultury a národy uplatňovaly širokou škálu způsobů usmrcení, společný cíl byl však v nejstarších dobách jeden, a to snaha zbavit se jedince, který se provinil svým činem proti společenství. Až s postupem času přestal mít trest smrti za úkol pouze eliminovat „škůdce“, ale také odstrašit další potencionální zločince od páchání zločinů. Jako první zrušili na krátkou dobu trest smrti už starověcí Římané v prvním století před naším letopočtem. Toto však bylo pouze přechodné a k prvnímu stabilnímu zrušení trestu smrti došlo v Evropě v Toskánsku v roce 1786. Větší rozmach abolicie trestu smrti byl zaznamenán od konce 18. století, na čemž měla zásluhu zejména díla osvícenců té doby – **Voltaire**, **J. Bentham** a **Cesare Beccarii**. Poslední jmenovaný byl pak odpůrcem trestu smrti, přestože cítil, že dlouhá ztráta svobody je horší než smrt: „(...)zdá se mi nemožné, že zákony, které jsou výrazem všeobecně známé vůle, která nenávidí zabítí, měly by samy to páchat a kvůli odrazení státních příslušníků od vraždy, ony samy jednu spáchají.“⁸⁴ V českých zemích byl trest smrti poprvé zrušen v době panování císaře Josefa II v roce 1787, po jeho smrti však došlo k jeho znovuzavedení. Od roku 1918 do roku 1989 bylo v Československu popraveno celkem 2286 osob, mnoho z nich v období německé okupace. Nejvíce rozsudků smrti pak podepsal prezident Klement Gottwald. V letech 1948 – 1953 poslal na smrt 234 lidí, z toho drtivou většinu z politických důvodů.⁸⁵ Poslední osobou popravenou na českém území se stal pětinasobný vrah Vladimír Lulek, který byl oběšen v suterénu pankrácké věznice 2. února 1989. Na území Slovenska pak byl v červnu 1989 posledním popraveným Štefan Svitek, který v roce 1987 zavraždil svou ženu a dvě děti. Ke konečnému zrušení trestu smrti v České

⁸⁴ Beccaria, C., O zločinech a trestech, tiskem J.Otty, Praha 1893,s.50

⁸⁵ Hamerský, M., Přijatelnost trestu smrti, Bachant, Brno 2001, str. 8

republiky došlo novelou Trestního zákona zákonem č. 175/1990 Sb. **Listina základních práv a svobod České republiky** uvádí v čl. 6 odst. 3, že trest smrti se nepřipouští.

Na mezinárodním poli se začalo více diskutovat o zrušení trestu smrti po 2. světové válce, kdy se touto problematikou začala zabývat **Organizace spojených národů**. Ta vyjádřila v několika svých rezolucích zájem na tom, aby došlo ke zrušení trestu smrti v členských státech, či alespoň ke snížení počtu trestných činů, za které je možno jej uložit.⁸⁶ **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech** z roku 1966 ve svém článku 6 stanovuje, že každému, kdo je odsouzen k trestu smrti, musí příslušet právo požádat o milost a dále, že je nepřipustné vykonat trest smrti na osobě mladší 18 let či těhotné ženě. Pokud však je trest smrti uložen, nemá působit zbytečné útrapy. **Protokol č. 6 Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a svobod** ve svém článku 1 stanovuje, že trest smrti byl zrušen. Dle čl. 2 Protokolu je však možná jistá výjimka, kdy mohou členské státy za určitých okolností s trestem smrti počítat. Jedná se o případy trestných činů spáchaných za války. V současné době je jediný evropský stát, který vykonává trest smrti, Bělorusko. Za posledních 10 let se sice zvýšil počet zemí, které nevykonávají trest smrti, avšak ty země, kde trest smrti přetrvává, provádějí více poprav. Jako příklad uvádím **statistiky Amnesty International za rok 2012:**

- Trest smrti byl vykonán v 21 zemích světa
- Dle oficiálních informací bylo vykonáno 682 poprav⁸⁷
- Trest smrti byl obnoven v několika zemích, kde nebyl po delší dobu vykonáván (např. Japonsko, Indie, Gambie)
- Zeměmi, kde bývá popravováno nejvíce osob, jsou tradičně Čína, Írán, Irák, Saúdská Arábie a USA
- Nejčastěji používanými metodami jsou oběšení, setnutí hlavy, zastřelení a smrtící injekce⁸⁸

⁸⁶ Navrátilová, J., Výjimečný trest, Leges 2010, str. 13

⁸⁷ Toto číslo je však s jistotou vyšší, neboť Čína odmítá poskytovat údaje o vykonaných popravách

5.2. Pro a proti trestu smrti

V průběhu posledních století se zformovaly 2 skupiny, každá s odlišným názorem na trest smrti. Zastánci trestu smrti jsou označováni jako **retencionisté**, jeho odpůrci jsou pak **abolicionisté**. Retencionisté tvrdí, že trest smrti má silný odstrašující efekt na společnost, má tedy vézt k poklesu kriminality. Dále je jako argument uváděno, že pachatelé, kteří představují pro společnost největší nebezpečí, jsou tímto způsobem spolehlivě eliminováni. Pokud tyto pachatele doživotně uvězníme, je to pro ně trestem ještě krutějším a zároveň je dražším pro daňové poplatníky. V neposlední řadě uvádí, že veřejné mínění je trestu smrti dlouhodobě nakloněno. Milan Hamerský dokonce ve své publikaci *Přípustnost trestu smrti* tvrdí, že argument, že právo na život je nezcizitelné vede k závěru, že pak bychom nemohli trestat nikoho a nijak, neboť jde pak vždy o porušení toho kterého práva zločince⁸⁹. Mezi hlavní argumenty skupiny abolicionistů patří riziko nenapravitelných justičních omylů. V tomto směru jim dává zapravdu fakt, že v USA bylo jen v posledních dvou letech díky DNA testům očištěno 248 odsouzených, z toho 17 takto uniklo popravě. Dále uvádí, že není prokázáno, že by měl trest smrti odstrašující efekt, protože není prokazatelně zjištěn nižší výskyt závažné kriminality. Panuje také obava, že naopak ztráta úcty k lidskému životu může vézt k nárůstu trestné činnosti. V neposlední řadě poukazují abolicionisté na skutečnost, že vykonávání poprav je ve zjevném rozporu se zásadou humanity. Pravdou je, že dle mnoha výzkumů nemá hrozba trestu smrti odstrašující vliv na pachatele trestné činnosti.

Dle údajů FBI Uniforme crime reports⁹⁰ nemají státy, které nepoužívají trest smrti vyšší kriminalitu, než státy, které trest smrti vykonávají. Naopak se uvádí, že ve státech ve kterých je trest smrti vykonáván, dojde k osmi vraždám

⁸⁸ <http://www.amnesty.cz/z778/report-amnesty-o-popravach-2012-navzdory-dilcim-problemum-je-svet-bez-trestu-smrti-zase-o-neco-bliz>

⁸⁹ Hamerský, M., *Přijatelnost trestu smrti*, Bachant, Brno 2001, str. 10

⁹⁰ http://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/crime-in-the-u.s/2012/crime-in-the-u.s.-2012/tables/4tabledatadecoverviewpdf/table_4_crime_in_the_united_states_by_region_geographic_division_and_state_2011-2012.xls

na sto tisíc obyvatel za rok, oproti 4,4 vraždám na sto tisíc obyvatel ve státech, kde trest smrti uzákoněn není.⁹¹

Dále argument, že doživotní věznění je drahé, vyvrací do určité míry fakt, že výdaje na jednoho popraveného vězně v USA mnohonásobně převyšují náklady spojené s doživotním vězením. Toto ovšem může být zavádějící, protože právní systém ve Spojených státech je velmi složitý a než se přes veškerá možná odvolání přikročí k popravě samotné, jsou soudní náklady velmi vysoké. Skutečnost, že odsouzený často čeká v cele smrti i 20 a více let aniž by věděl, jak dlouho ještě bude žít, považuji téměř za kruté zacházení, ne-li dokonce mučení. Osobně se kloním k názoru, že vyspělý demokratický stát, který respektuje lidská práva, by trest smrti vykonávat neměl.

5.3. Dlouhodobé tresty odnětí svobody

Analogická diskuze jako o trestu smrti se však vede i o doživotním trestu. Existují názory, že doživotní trest je trestem krutějším než trest smrti, neboť jde o tzv. „trest smrti po kapkách“ či „trest smrti doživotím“. Odsouzení žijí v trvalé nejistotě, zda budou ještě někdy žít za zdmi věznice, či jestli v ní dožijí. Pokud však věznění neprobíhá v nelidských či nedůstojných podmínkách a zároveň je odsouzeným zaručena možnost podmíněného propuštění, pak tento trest nepovažuji za nehumánní. Je otázkou, zda není lepší variantou trest odnětí svobody v určité délce, než trest doživotní. Jsem zastáncem názoru, že doživotní trest je určitou pojistkou pro případy, kdy je pachatel opravdu extrémně nebezpečnou bytostí.

V Kolumbii byl v roce 1999 zatčen sériový vrah Luís Garavito a soudem odsouzen za vraždu 139 mladých dívek⁹². Maximální délka trestu v Kolumbii byla v této době 30 let, Garavito spolupracoval s policií a označil místa pohřbených těl, a díky tomu byl odsouzen pouze k 22 letům vězení. Toto zvedlo

⁹¹ Navrátilová, J., Výjimečný trest, Leges 2010, str. 16

⁹² Podle střízlivých odhadů má však na svědomí více než 300 vražd

v Kolumbii všeobecnou vlnu nevole a volání po změně legislativy. K té sice došlo, nicméně na Garavita se tyto předpisy retroaktivně nevztahují, proto se již dnes Kolumbie děsí roku 2021, kdy vyjde mnohonásobný vrah z vězení. Z událostí nám zeměpisně bližších a aktuálnějších uveďme případ norského masového vraha Anderse Behringa Breivika (*1979). Ten v červenci 2011 na ostrově Utoya nedaleko Osla zavraždil 77 účastníků dětského tábora. Maximální možný trest odnětí svobody v Norsku je 21 let a k tomuto trestu byl Breivik odsouzen (s možností prodloužení trestu).

Dle mého názoru je tedy trest odnětí svobody na doživotí s možností podmíněného propuštění jakousi přijatelnou variantou a kompromisem mezi trestem smrti, doživotním trestem bez možnosti podmíněného propuštění a vysokým trestem odnětí svobody. Pro případy závažné, avšak se závažností menší, u nás též existuje varianta mírnější formy výjimečného trestu. Doživotní trest má tedy své nezastupitelné místo v rámci systému trestů.

6. Doživotně odsouzení

V této kapitole bych ráda popsala případy nejznámějších doživotně odsouzených osob v České republice. Účelem je osvětlit čtenářům v jakých případech a jakému typu pachatelů je českou justicí doživotní trest ukládán a také prostřednictvím citací ze znaleckých posudků nastínit, jakými osobnostmi tito pachatelé jsou.

6.1. Ludvík Černý (*1965)

Ludvík Černý byl členem skupiny, která spáchala v letech 1991 – 1993 tzv. Orlické vraždy a zároveň z tohoto gangu jedinou osobou, která si odpykává doživotní trest. Vyučil se zedníkem a v předrevoluční době působil i jako „vekslák“. S ostatními členy gangu, Karlem Kopáčem (1960 – 2004) a Vladimírem Kunou (*1964) se seznámil v roce 1990 v posilovně v době, kdy byl zaměstnán jako řidič pro společnost Mercedes Benz Bohemia Praha. V červenci 1995 pojala policie na základě anonymních tipů z podsvětí podezření, že na dně orlické přehrady mohou být ostatky podnikatelů zmizelých již před několika lety. Při pátrání skutečně narazili policisté na 2 sudy, ve kterých byly objeveny lidské ostatky. Při následném vyšetřování se zjistilo, že skupina má na svědomí nejméně pět vražd, nájemnou vraždu kosovského Albánce Afrira Kryezira pak spáchal Černý bez vědomí členů gangu a vyinkasoval za ni 200.000,- Kč. Soud, který proběhl v roce 1997, poslal Ludvíka Černého a Vladimíra Kunu doživotně do vězení, avšak odvolací soud změnil Kunův trest na trest odnětí svobody v délce 25 let. Karel Kopáč byl odsouzen k 21 letům odnětí svobody, po prodělané autonehodě, po níž zůstal připoután na invalidní vozík a pod tíhou viny se však v roce 2004 ve věznici oběsil. Podle rozsudku byl Ludvík Černý vykonavatelem vražd. Na oběti útočil nečekaně, zcela zákeřně a někdy i proti dohodnutému plánu. Po jedné vraždě údajně nad obětí radostně vyskočil, zakmítal nohama a před udiveným Kopáčem a Kunou prohlásil: „Jsem to ale čtverák!“

V průběhu vyšetřování podíl na vraždách zapíral, snažil se působit dojemem člověka, který žije spořádaný život a označoval vše jako spiknutí policie proti jeho osobě. Avšak byl to především on, kdo policii na stopu gangu přivedl, když se spáchanými vraždami před několika lidmi otevřeně chlubil. Dle znalců netrpí žádnou duševní poruchou a jeho ovládací ani rozpoznávací schopnosti nebyly v době páchaní vražd narušeny. Svou agresi uměl zcela přesně usměrnit a zacílit na nic netušící oběť. Prognózu jeho resocializace označili soudní znalci za málo pravděpodobnou. Ludvík Černý, který se ke svým činům nikdy nepřiznal, si odpykává svůj doživotní trest ve věznici ve Valdicích.

6.2. Jiří Kajínek (*1961)

Jiří Kajínek je v současné době pravděpodobně nejznámějším doživotně odsouzeným vězněm v České republice. Narodil se 11. ledna 1961 v Prachovicích v okrese Chrudim. Jak dítě neměl potíže s učením, po základní škole nastoupil na zemědělské učiliště. Problémy se zákonem měl již jako mladistvý v roce 1974. Poprvé byl soudem trestán v roce 1982 za vloupání do několika rekreačních chat, soud ho odsoudil k jednomu roku odnětí svobody nepodmíněně. K dalšímu pobytu ve vězení, tentokrát na 7 let, jej poslal soud v roce 1985 za bytové krádeže, nedovolené ozbrojování a útok na veřejného činitele. Z vězení vyšel v roce 1990 po amnestii prezidenta Havla, v tomtéž roce byl však odsouzen k trestu odnětí svobody na 11 let za loupežné přepadení policistů a odcizení policejního auta. V lednu 1993 došlo k přerušení výkonu jeho trestu. Odcestoval do Prahy, kde navštívil tehdejšího ministra spravedlnosti Nováka, aby požádal o revizi rozsudku z roku 1990. V tomto mu nebylo vyhověno a do výkonu trestu se Jiří Kajínek nevrátil.

Dle rozsudku Krajského soudu v Plzni z 23. června 1998 zavraždil Jiří Kajínek 30. května 1993 plzeňského podnikatele Štefana Jandu (27) a jeho bodyguarda Juliána Pokoše (30) poblíž plzeňské věznice Bory několika

střelnými ranami. Dále pak těžce zranil Vojtěcha Pokoše (25), který se ze zranění zotavil a v následném soudním řízení se stal korunním svědkem.

Štefan Janda byl vlastníkem několika posiloven v Plzni a v roce 1993 měl spor s pražským podnikatelem Antonínem Vlasákem, kterého údajně vydíral, a proto si měl Vlasák Kajínka najmout za 100.000,- Kč na zastrašení Štefana Jandy. Vraždy součástí dohody nebyly a Kajínek je měl provést na vlastní pěst. Zatčen byl v únoru 1994 v Praze 10 v momentě, kdy nakládal do vozidla Mercedes Benz samopaly, pistole, brokovnici a cca 10.000 nábojů.

Soudní proces s Jiřím Kajínkem trval víc jak 4 roky, vypovídalo při něm 56 svědků a 10 soudních znalců a soudní spis měl víc jak 10.000 stran. Znalci označili Kajínka za osobu pouze částečně resocializovatelnou, naproti tomu posudky z procesů pro předchozí trestné činy jej považují na plně resocializovatelného. Tento rozpor byl vyřešen posudkem třetím. Podle znalce je Kajínek osobností velmi cílevědomou, pečlivou až pedantickou a má vysokou míru sociální inteligence, nicméně také obžalovaného označil jako nenapravitelného. Na podkladě posledního posudku byl tedy Jiří Kajínek odsouzen k doživotnímu trestu. Tento rozsudek potvrdil i odvolací Vrchní soud v Praze.

Kajínek se do širšího povědomí veřejnosti dostal v říjnu 2001, kdy se mu jako prvnímu trestanci vůbec podařilo uprchnout z mírovské věznice, a to za pomoci lana, které si zhotovil z ložního prádla. Poté byl na útěku 40 dní, než byl dopaden v pražském bytě manželky Ludvíka Černého, který byl jeho spoluvězněm na Mírově. Dodnes není známo, kdo Kajínkovi bezprostředně po jeho úniku z Mírova napomáhal. Několik ministrů spravedlnosti adresovalo Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona v jeho prospěch, avšak vždy bezúspěšně. Obdobně též byly zamítnuty i návrhy na obnovu řízení a ústavní stížnost. Od 7. února 2014 si odpykává svůj trest ve věznici s ostrahou v Rýnovicích, kde jej v březnu 2014 navštívila ministryně spravedlnosti Helena Válková a přislíbila mu další přezkoumání jeho spisu. O podmíněné propuštění na svobodu bude moci požádat nejdříve v roce 2022, tedy v 61 letech.

6.3. Ivan Roubal (*1951)

Ivan Roubal vystudoval zemědělskou školu a před rokem 1989 byl zaměstnán u Československých drah. V roce 1991 se stal soukromým zemědělcem a za tímto účelem si pronajal v plzeňském kraji chatu, kterou pojmenoval „Pohádka“, a na které začal chovat vietnamská prasata. Jedna z obžalob Ivana Roubala uvádí: „Roubal vlastnil zemědělskou usedlost, kam přijížděly různé osoby, které byly dříve či později nahlášeny svými příbuznými jako pohřešované. Tyto osoby měly k obviněnému nějaký finanční vztah, a to zejména ten, že jim dlužil peníze.“

V roce 1991 se Roubal dohodl se svým známým, penzistou Františkem Heppnerem, že mu pomůže založit na Klatovsku vodní pilu a za tímto účelem pozval Roubal důchodce i jeho ruskou přítelkyni v prosinci téhož roku na svou usedlost. V té době však Heppner i jeho přítelkyně zmizeli a Roubal začal využívat jejich vůz s tvrzením, že pár odešel do Německa a vůz mu přenechal. Tato vražda však Roubalovi nebyla nikdy dokázána, protože těla se nikdy nenašla. Údajně měl však Roubal svému synovi sdělit, že „Heppner a Ruska jsou mrtví. Sežrala je prasata“. Další osobou s nevyjasněným osudem, v jejíž blízkosti se Roubal pohyboval, byl Václav Horký. Naposledy byl viděn 10. prosince 1992 právě ve společnosti Ivana Roubala. Následující den začal Roubal užívat jeho automobil a dokonce vybíral tržbu ve stáncích, jejichž majitelem byl Horký. Tělo ani automobil Václava Horkého se nikdy nenašly. V květnu 1995 byl prohlášen za mrtvého.

Podnětem ke stíhání Roubala se stal nálezný nález dvou zavražděných v autopůjčovně ZAPAP v Praze na Vinohradech. Šlo o Petra Kudrnu (*1971) a Petera Magdolena (*1974). Byli svázáni do kozelce a Roubal jim omotal kabely okolo krku a nohou tak, že se pod tíhou vlastního těla udusili. Nacházel se zde ještě náhodný zákazník Jiří Semerád, kterému se však podařilo ze spoutání osvobodit a kontaktovat policii, která posléze Roubala zatkla v dubnu 1994 na pražském náměstí Míru. Dlouho očekávaný soudní proces s Ivanem Roubalem

byl zahájen v únoru 1996 a byl provázen mnoha komplikacemi. Jednou z nich bylo, že předseda senátu Městského soudu v Praze JUDr. Horký opomněl prodloužit Roubalovi vazbu a ten musel být 30. září 1997 propuštěn. Policisté však Roubala ještě před vraty vazební věznice zatkli za další trestné činy (vyhrožování svědkům, příslušníkům Policie a státnímu zástupci) a soudce Horký byl kárným senátem vrchního soudu za toto opomenutí potrestán tříměsíčním snížením platu o 20 procent. V průběhu závěrečné řeči státní zástupkyně, která pro Roubala navrhovala doživotní trest, oznámil anonym, že v soudní budově se nachází výbušnina. V soudním jednání se tak mohlo pokračovat až po prohledání budovy.

V rozsudku shledal soud Ivana Roubala vinným z vraždy pěti osob. Kromě Kudrny a Magdoleny se dále jednalo o Josefa Suchánka (*1919), jehož ostatky ve značném stádiu rozkladu byly nalezeny v roce 1993 při vypouštění Horusického rybníka na Táborsku. Roubal se s ním seznámil v květnu 1993 na inzerát a pozval jej na svůj statek Pohádka. Den po Suchánkově zmizení byl jeho byt vykraden a tím, kdo vybral hotovost z vkladní knížky, která byla v bytě zavražděného odcizena, byl Ivan Roubal. Ten také disponoval klíči od bytu zavražděného a byt nebyl otevřen násilím. Další obětí Ivana Roubala se stal šestadvacetiletý taxikář Vladimír Strnad, který byl naposledy viděn v červenci 1992 právě s Roubalem. Inkriminovaného dne odjeli oba muži spolu do České Lípy dvěma Strnadovými vozy. Druhý den začal tyto vozy užívat Roubal. Tělo Vladimíra Strnada bylo nalezeno v květnu 1993 v septiku u domu nedaleko České Lípy. Příčinu a způsob smrti nebyli znalci schopni přes pokročilý rozklad těla určit, s identifikací těla napomohly až stomatologické záznamy. Dům patřil jednomu z Roubalových známých a Roubal měl k dispozici klíče od nemovitosti. Poslední vraždou, kterou se podařilo Ivanu Roubalovi dokázat, pak byla vražda Václava Dlouhého (*1927). Muž, který se živil kopírováním pornokazet, byl nalezen udušený ve svém bytě a spoután byl podobně jako Kudrna s Magdolenou. Ivan Roubal následně rozprodal věci z bytu zavražděného a užíval jeho automobil.

Ivan Roubal svou vinu nikdy neuznal. Sám se prezentuje jako člověk inteligentní a hluboce věřící a soud označuje jako rozsáhlé spiknutí proti své osobě. Z vězení rozesílá desítky stížností, jež podepisuje jako „doživotní vězeň Havlova svědomí“ a často je uvádí nadpisem „Heil Havel!“. Prezidentu Havlovi adresoval v roce 1999 podnět k zahájení trestního stíhání tehdejší ministryně spravedlnosti Vlasty Parkanové, kterou označil za zosnovatelku spiknutí proti jeho osobě. Při výsleších rád vedl filozofické a náboženské disputace s vyslychajícími. Jeho bývalá žena a partnerka o něm shodně prohlásily, že je to velmi slušný a seriózní člověk, s čímž se ovšem neztotožnili soudní znalci, kteří ve svém posudku označili Roubala za osobu amorální a psychopatickou. Ač primárně agresivní není, je schopen bezcitného, agresivního a hrubého jednání na základě racionální úvahy. Je egocentrický, narcistický a pohrdá lidmi, jeho nejvyšší hodnotou jsou peníze.⁹³

Městský soud v Praze odsoudil v květnu 1999 Ivana Roubala za pět vražd k trestu odnětí svobody na doživotí. Tento rozsudek byl v březnu 2000 potvrzen i pražským vrchním soudem. Osudy Františka Heppnera, jeho ruské přítelkyně a Václava Horského jsou dodnes neznámé. Svůj trest si Ivan Roubal momentálně odpykává ve valdické věznici.

6.4. Jaroslav Stodola (*1966) a Dana Stodolová (*1970)

Jaroslav a Dana (rozená Bábiková) se poprvé potkali v roce 1988, vzali se však až o mnoho let později v roce 2001. Mezitím se Dana provdala za jiného muže a odešla do Kanady, kde se živila jako barová tanečnice. V Kanadě mělo také dojít k jejímu znásilnění, které jí způsobilo psychické trauma. Později se vrátila do Čech a usadila se na Kutnohorsku. Právě v této době se potkala znovu s Jaroslavem, který byl již v té době čtyřikrát soudně trestaný recidivista. Dana byla závislá na antidepresivech, sedativech a hypnotikách, Jaroslav byl alkoholik se sklony k agresivitě.

⁹³ Šulc, V., Nejkrutější zločiny v dějinách, Alpress s.r.o. Frýdek Místek 2007, str. 362

Jejich první obětí se stal v listopadu 2001 75letý soused, Stanislav Šanda. Do jeho domu se vydal Jaroslav ve tři hodiny ráno s úmyslem starce překvapit, svázat a oloupit. Starý pán se však bránil, strhl Stodolovi z hlavy maskovací punčochu, a tak ho Jaroslav Stodola uškrtil. Tělo poté uložil do postele a zapálil svíčky, které posléze způsobily požár, což značně zkomplikovalo následnou práci kriminalistů. Jaroslav pak odcizil 40.000,- Kč, vkladní knížky v hodnotě 54.000,- Kč, vrtačku, a několik dalších věcí zanedbatelné hodnoty. Příklad byl v lednu 2002 odložen, neboť lékař provádějící pitvu v pardubické nemocnici porušil svou povinnost vyplývající z vyhlášky o postupu při úmrtí a pohřebnictví, a neoznámil policejnímu orgánu, že našel na těle stopy cizího násilí.

Za pouhých 12 dní došlo k další vraždě, kterou již pár provedl společně. Obětí se stala sousedka Stanislava Šandy, 69letá Růžena Skohoutilová. Dana oběť několikrát udeřila do hlavy a Jaroslav ji svázal šátky. Přitom se snažili důchodkyni přimět k vyzrazení úkrytu peněz a jiných cenností. To se jim však nepodařilo a proto ji Jaroslav uškrtil. Tělo společně s dalšími věcmi denní potřeby pohřbili do mělkého hrobu na zahradě. Chtěli tak vzbudit dojem, že oběť opustila na delší dobu domov. Posléze našli v úkrytu pod kobercem 50.000,- Kč. Když se po paní Skohoutilové začali shánět příbuzní, policie se odmítla případem zabývat i přes to, že v domě byly jasné indicie o přítomnosti třetích osob. Tělo oběti bylo na zahradě nalezeno až 4. května 2002 jejím zeťem při vykopávání základů fóliovníku.

Dvě další vraždy spáchali manželé v červenci 2002 v Měchonicích na Kutnohorsku. Oběťmi se stal manželský pár, Marie (62) a Antonín (66) Královi. Pod záminkou prosby o vodu se Stodolovi dostali do domu obětí, kde je spoutali a snažili se zjistit, kde ukrývají manželé peníze. Paní Králová ze strachu o život svůj i manželův prozradila místo, kde bylo ukryto 10.000,- Kč. Následně Jaroslav uškrtil za pomoci kabelu od stolní lampy Antonína a poté stejným způsobem i Marii. Více k tomuto výpověď Jaroslava Stodoly: *„Seděl jsem v kuchyni, ten pán byl spoutaný, já jsem otálel s jeho zabitím. Dana mezitím hlídala vedle svázanou manželku. Pak ale nahlídla do kuchyně a dala*

mi najevo, že to musím udělat. Neměli jsme masky, nemohli jsme je nechat žít, i když nám vydali peníze.“ O chladnokrevnosti páru svědčí skutečnost, že si po vraždě v kuchyni uvařili kávu, kouřili cigarety a diskutovali o dalším postupu. Poté zbavili oběti pout a pustili kohouty u propanbutanových lahví, které používali manželé k vaření, aby vzbudili dojem, že oběti spáchaly sebevraždu. To se jim opravdu podařilo, neboť lékař přivolaný týž den po nálezů těl konstatoval úmrtí způsobené otravou plynem. Vzniklo podezření, že smrt manželů byla způsobena neodbornou instalací plynu, proto byly druhý den policií zahájeny úkony trestního řízení pro podezření spáchání trestného činu usmrcení z nedbalosti a byla nařazena soudní pitva. Soudní lékař neshledal na tělech obětí stopy násilí (což je vzhledem k okolnostem nadmíru zarážející). Verzi o sebevraždě či nešťastné náhodě vyvraceli však znalci pro oblast plynových zařízení, kteří konstatovali, že uvolněné množství plynu nebylo s to manžele otrávit. I přes skutečnost, že z domu byly odcizeny další věci (mobilní telefon, holicí strojek, videorekordér), však policie případ v prosinci 2002 odložila, neboť se podle ní nejednalo o podezření trestného činu.

Další vraždu spáchala Dana sama, bez účasti manžela či kohokoliv jiného, 15. září 2002 v Kardašově Řečici, pouhých 15 dní po vraždě manželů Králových. Pod záminkou hledání ubytování se dostala do domu důchodkyně Marie Čondlové (78), které tvrdila, že při povodni v Praze přišla o bydlení a v Kardašově Řečici se má sejit se svou sestrou. Paní Čondlová, ač primárně nedůvěřivá, poskytla Daně ubytování ve své vile, kde pronajímala pokoje turistům. Druhý den přistihla Danu, jak prohledává dům a pátrá po cennostech. Ta ji okamžitě spoutala na židli a snažila se ji donutit k prozrazení úkrytu peněz. Když důchodkyně odmítla úkryt vyzradit, Stodolová ji dvakrát udeřila válečkem po hlavě. Ten se však rozpadl a proto dokonala vraždu kuchyňským nožem, kterým ženu čtyřikrát bodla. Poté prohledala dům a objevila 20.000,- Kč. Opět se Dana Stodolová projevila velmi chladnokrevně, když i s mrtvou obětí v domě přespala. Druhý den zahladila stopy (dokonce umyla podlahu) a Kardašovu Řečici opustila. V průběhu vyšetřování se pak snažila svalit vinu na Jaroslava, avšak policie prokázala, že v Kardašově Řečici nikdy nebyl a prokazatelně bylo zjištěno, že se v době vraždy zdržoval jinde. Tento případ už

police vyšetřovala jako vraždu a díky popisu svědků bylo možno sestavit přibližnou podobu podezřelého. Tato snaha však zatím k dopadení manželů nevedla.

Vražda jednaosmdesátiletého Františka Maliny byla již opět provedena manžely společně. Došlo k ní znovu v bydlišti manželů Stodolových, ve Slavošově, koncem října 2002. Důchodce byl nalezen na půdě svého domu s kabelem omotaným okolo krku a z nosu a úst mu vytékala krev. Vedle něj ležela převrácená stolička. Přivolaný lékař nezjistil na těle stopy násilí, za pravděpodobnou příčinu smrti označil udušení a nařídil zdravotní pitvu. Ta proběhla v Praze na oddělení soudního lékařství v nemocnici na Bulovce. Tamní patolog, který nebyl obeznámen s místem činu, konstatoval, že na těle byly nalezeny stopy násilí, avšak po komunikaci s policií byl ujištěn, že jde o „jasnou sebevraždu“ a tyto stopy vznikly pravděpodobně pádem těla na zem. Případ byl v prosinci 2002 uzavřen jako sebevražda.

K poslednímu vražednému útoku manželů Stodolových došlo v prosinci 2002 v Brněnci na Svitavsku. O život při něm připravili sestry Helenu Cerhákovou (52) a Dagmar Weissovou (62). Útok přežila matka sester, 91letá Božena Cerháková. Podle klasického *modu operandi* byly ženy uškrceny. Vše pak bylo naaranžováno vražedný souboj sester, který nakonec vyústil sebevraždou poslední přeživší. Z domu pak odnesli 10.000,- Kč a tři vkladní knížky, ze kterých následně vybrali 39.500,- Kč. Stará paní se však z útoku zotavila a i když zprvu vypovídala zmateně, byli nakonec policisté schopni na základě její výpovědi identifikovat Jaroslava Stodolu. Ten vypovídal vyhýbavě a byl velmi nervózní, pokusil se dokonce o sebevraždu prášky zapitými alkoholem.

V průběhu vyšetřování došlo k několika kompetenčním sporům, nakonec byl však případ přidělen vyšetřovatelům východočeského kraje. Tito kriminalisté nejprve obvinili Jaroslava Stodolu z dvojnásobné vraždy v Brněnci. Následně se však pod tíhou okolností doznal i k dalším spáchaným vraždám. Manželé shodně tvrdili, že vykonavatelem vražd byl pouze Jaroslav, toto tvrzení se však kriminalistům podařilo vyvrátit a navíc dokázat, že vraždu paní

Čondlové v Kardašově Řečici měla Dana na svědomí zcela sama. Později jeden z kriminalistů prohlásil: „*Dana Stodolová byla chladnokrevná, nikdy se během výslechu nezamotala. Počítala s tím, že všechno hodí na Jaroslava. I v případě jejího doznání k vraždě paní Čondlové si osobně myslím, že kalkulovala s tím, že se později vyviní a řekne, že se doznala jen proto, že chtěla Jardu zachránit. Musíme si uvědomit, že ona je inteligentní, šla na gymnázium, umí jazyky. Prostě to má v hlavě srovnané.*“⁹⁴ Soudní znalec označil oba manžele za psychopatické osobnosti. Danu označil za „hlavu“ a hnací motor, Jaroslava pak za toho, kdo se k činu nechal zmanipulovat, nebyl však na své ženě závislý. Jeho cílem byl vlastní prospěch a možnost jeho resocializace označili znalci jako malou. K osobě Dany Stodolové uvedla soudní znalkyně toto: „*Projevují se u ní zvýšené rysy agresivity jak navenek, tak proti sobě samé. Je emočně nestabilní, preferuje požitkářský životní styl, ve vztahu s manželem je tou silnější osobností. Možnost její resocializace je prakticky nulová.*“ Soudní znalec z oboru psychiatrie konstatoval, že oběti manželů musely cítit před smrtí značnou bolest a strach: „*Až na výjimky zažívali psychickou trýzeň a mučivé útrapy na hranici snesitelnosti.*“

Soudními znalci bylo konstatováno, že rozpoznávací a ovládací schopnosti nebyly ani u jednoho z obžalovaných v době spáchání činů narušeny. Dne 26. dubna 2004 byli manželé Stodolovi shledáni vinnými z osmi vražd a posláni Krajským soudem v Hradci Králové do vězení na doživotí. Tento rozsudek byl 31. srpna 2004 potvrzen Vrchním soudem v Praze. Ten ve svém odůvodnění uvedl: „*Za co jiného, než za takovou apokalypsu by měl být udělován trest doživotí.*“

Manželství Stodolových bylo na dálku v roce 2006 rozvedeno. Dana si změnila jméno, od roku 2007 je tedy Danou Zeislovou. Svůj trest vykonává v opavské věznici, Jaroslav pak ve věznici Valdice.

⁹⁴ Šulc, V., Nejkrutější zločiny v dějinách, Alpress s.r.o. Frýdek Místek 2007, str. 397

Závěr

Hlavním cílem této diplomové bylo shrnout nejdůležitější fakta o trestu odnětí svobody na doživotí, analyzovat jeho současnou právní úpravu a komplexně zhodnotit možnost legislativních změn, které by mohly přispět ke zpřesnění zákonných ustanovení. Z obecného hlediska se osobně plně ztotožňuji s doživotním trestem jako nejpřísnější sankcí pro pachatele těch nejzávažnějších trestných činů. V České republice (a mnoha jiných zemích) se často ozývají hlasy, které volají po obnovení trestu smrti. Tento trest je však dle mého názoru již přežitkem minulosti, nejen kvůli hrozbě nenapravitelných justičních omylů, ale též z hlediska humánnosti a respektování lidských práv, které se v posledních desetiletích prosazuje v právních řádech většiny zemí světa. Na druhé straně se však nemohu přiklonit k názoru, že trest by měl být vždy a priori stanoven na určitý počet let. Ve společnosti se beze sporu vyskytují pachatelé, kteří jsou osobnostmi natolik nenapravitelnými, že je nutno je od ostatní společnosti separovat až do konce jejich života. Za pozitivní však považují ustanovení, která umožňují podmíněčné propuštění doživotně odsouzeného po odpykání určité části trestu, neboť absence této možnosti by měla neblahý vliv na psychiku vězně a mohla by tak skutečně být krutější variantou než trest smrti. Za zdárnou považuji i úpravu výjimečného trestu, která je rozdělena do dvou kategorií a umožňuje tak soudu sáhnout po variantě, která je v daném případě nejvhodnější sankcí pro určitého pachatele a dále skutečnost, že doživotí není u žádného z trestných činů jedinou možnou sankcí, což opět dává soudu dostatečný prostor pro pečlivé uvážení všech faktorů rozhodných pro uložení trestu.

Při podrobnější analýze jsem však došla k závěru, že některá ustanovení týkající se doživotního trestu by bylo vhodné zpřesnit či specifikovat. V první řadě jde o institut dovolání, jehož úprava je natolik nepřesná, že musela být podrobněji judikována Nejvyšším soudem. Dle mého názoru by bylo vhodné, aby byly rozsudky o uložení doživotního trestu přezkoumávány nejen po stránce právní, ale též po stránce skutkové, aby byla maximálně eliminována možnost

justičního omylu. Domnívám se, že by nebylo od věci ani zavedení automatického přezkumu doživotních rozsudků Nejvyšším soudem, jak tomu bylo před rokem 1990 u trestů smrti.

Dále spatřuji nedostatek u úpravy, která umožňuje soudu stanovit, že doba výkonu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění nebude započítávat. Toto ustanovení má markantní vliv na podmíněné propuštění pachatele, přesto však v zákoně není specifikováno, kdy má soud tohoto ustanovení využít a poskytuje tak určitý prostor pro libovůli, která by se dle mého názoru neměla vyskytovat při ukládání sankce takového významu. Dále také považuji za nevhodné, že toto rozhodnutí nemůže být později změněno a revidováno s přihlédnutím k aktuální situaci.

Dle požadavků mezinárodních dokumentů nemají být doživotně odsouzení trestanci vyčleňováni a separováni od ostatních vězňů. To je pravděpodobně důvodem, proč je v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody věnován výkonu doživotního trestu pouhý jeden paragraf (§71). Jsem však toho názoru, že těžiště úpravy by nemělo spočívat takto výrazně na podzákoných předpisech, neboť je nesporné, že oproti kratším trestům odnětí svobody má ten doživotní řadu specifik, které by bylo vhodné v zákoně rozpracovat.

Samostatnou kapitolou jsou pak podmínky, ve kterých je doživotní trest vykonáván. České vězeňství se dlouhodobě potýká s nedostatkem financí, což se odráží na množství a kvalitě personálu a samozřejmě též na podmínkách ve věznicích. Situace byla v posledních letech zhoršena i ekonomickou recesí, která ztěžuje možnost zaměstnávání vězňů, což je především u dlouhodobě odsouzených značně nežádoucí. U doživotně odsouzených je pak důležité i kvalitní zpracování programů zacházení a měla by jim být poskytována psychiatrická péče, neboť sám doživotní trest má na psychiku trestance beze sporu velmi negativní dopad. Tato problematika je však problémem spíše ekonomického rázu. Naproti tomu možnost kontaktu vězně s vnějším světem, který by napomáhal jeho psychické kondici, je oblastí, kterou je možno legislativně pozměnit a dle mého názoru by tato změna byla vhodná. Kontakt s rodinou, popř. jinými blízkými osobami může mít pozitivní vliv na chování

vězně a jeho snahu po nápravě, stejně jako větší míra jejich začleňování mezi ostatní odsouzené.

Seznam použité literatury

Monografie, učebnice, slovníky a komentáře

- Barring, L., Trest smrti v dějinách lidstva, Naše vojsko 2008
- Beccaria, C., O zločinech a trestech, tiskem J.Otty, Praha 1893
- Francek, J., Zločin a trest v českých dějinách, Rybka publishers 1999
- Hamerský, M., Přijatelnost trestu smrti, Bachant, Brno 2001
- Jelínek, J. a kolektiv, Trestní právo hmotné, 1. vydání, Leges, 2010
- Jelínek, J. a kolektiv, Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Leges, 2010
- Kuklík, J., Dějiny československého práva 1945-1989, Auditorium, 1. Vydání, 2011
- Lata, J., Účel a smysl trestu, Lexis Nexis CZ sro, 1. vydání 2007
- Malý, K., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Leges, 2010
- Malý, K., Soukup, L., Československé právo a právní věda v meziválečné období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě, Karolinum 2010
- Mezník, J., Kalvodová V., Kuchta, J., Základy penologie, Masarykova univerzita, Brno 1995
- Monestier, M. Historie trestu smrti. 1. vydání. Praha: Rybka Publishers, 1998
- Morris, N.:Punishment, Desert and Rehabilitation, in Gross , H.Hirsch von,A.(ed):Sentencing Oxford University press, Oxford-New York 1981
- Navrátilová, J., Výjimečný trest, 1. Vydání, Leges 2010
- Novotný, F., a kolektiv, Trestní zákoník 2010, Euronion Praha, 2010
- Vlček, E., Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu, Masarykova univerzita Brno 2006
- Šámal, P., a kolektiv, Trestní zákoník I. Komentář, C.H.Beck 2012
- Šulc, V., Nejkrutější zločiny v dějinách, Alpress s.r.o. Frýdek Místek 2007

Veselý, L. X., Doživotí: autentické výpovědi doživotních vězňů. 2. vydání.
Praha: XYZ, 2010

Časopisecké články a jiné dokumenty

Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, dostupné z
<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

Evropská vězeňská pravidla, Výbor ministrů Rady Evropy, přijato v roce 1973,
znění z roku 2006. Dostupná z
http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Publikace/Evropsk%C3%A1%20v%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A1%20pravidla.pdf

Karabec, Z., Účel trestání, Kriminallistika č.2/2000, str. 108

Nováková, J., Problematika trestu odnětí svobody na doživotí. Všehrd, 2/1999

Řeháček, J. Trest odnětí svobody na doživotí a možnost podmíněného
propuštění odsouzených z jeho výkonu. Státní zastupitelství, 9/2007

Zpráva pro vládu České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění
mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ve dnech 25. března
až 2. dubna 2008. Dostupné z:
<http://www.odsouzeni.estranky.cz/clanky/doporucena-literatura/zprava-o-stavu-oddeleni-pro-doivotne-odsouzene-ve-valdicich.html>

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv
a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a změně některých
souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o
soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví
ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

Nařízení generálního ředitele vězeňské služby České republiky č. 55/2007, o podmínkách a způsobech zacházení s odsouzenými zařazenými do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Judikatura

Trestní část sbírky Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR Rt 41/1976

Trestní část sbírky Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR Rt 25/1973

Trestní část sbírky Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky 4/2003

Internetové zdroje

www.kriminalistika.eu

www.amnesty.cz

www.odsouzeni-estranky.cz

www.vscr.cz

www.fbi.gov

Seznam zkratek

EVP - Evropská vězeňská pravidla

LZPS - Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

NGŘ - Nařízení generálního ředitele vězeňské služby České republiky č. 55/2007, o podmínkách a způsobech zacházení s odsouzenými zařazenými do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením

OZTVS - oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením

ŘVTOS - Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

TrŘ - Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

TrZ - Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

TZ - Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Ústava - Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

ZSVM - Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

ZVTOS - Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

Resumé

Tématem této diplomové práce je problematika trestu odnětí svobody na doživotí a jejím hlavním cílem pak tento trest analyzovat v českém právním prostředí a poukázat na možné legislativní změny, které mohou být v této oblasti přijaty. Vzhledem k tomu, že tento trest je součástí platné právní úpravy pouze 24 let, naskýtá se zde dostatek prostoru pro jeho stadium a rozbor a proto jsem si jej zvolila jako téma své diplomové práce.

Tato práce se skládá z šesti hlavních kapitol. V první kapitole bylo mým záměrem osvětlit význam základních pojmů, jímž je nezbytné porozumět, aby bylo možno plně pochopit problematiku trestání. Druhá část této kapitoly je pak věnována vývoji chápání samotného pojmu „trest“ jako takového a základní myšlenky známých filozofů jako C. Beccaria, Ch. L. Montesquieu, J. Locke a dalších.

Druhá kapitola pojednává obecně o dějinách nejvyššího trestu a vývoji trestního práva v Československu a České republice v letech 1918 – 2009. V tomto období bylo české právo ovlivněno významnými událostmi, zejména vytvořením samostatného Československa, druhou světovou válkou a následným nástupem proletariátu k moci a jeho pádu o více než 50 let poději. Všechny tyto události měly zásadní vliv na zrušení trestu smrti v roce 1990 a jeho nahrazení doživotním trestem na pozici nejpřísnějšího trestu.

Třetí a čtvrtá kapitola jsou páteřními částmi této práce. Zabývají se současně platnou právní úpravou trestu odnětí svobody na doživotí a jeho výkonem v českých věznicích. Doživotní trest je nejpřísnější sankcí, kterou je možno podle právního řádu České republiky pachatel trestného činu uložit, proto jsou podmínky pro jeho ukládání značně specifické a soud je při ukládání tohoto trestu zákonem přísně vázán. Dále je zde obsažena podkapitola pojednávající o prezidentské milosti a amnestii, neboť tyto instituty jsou též významné pro odsouzené a podkapitola zabývající se problematikou ukládání trestů dětem a mladistvým, kteří se dopustili činu, za který by mohl být dospělému pachateli uložen trest doživotní. Čtvrtá kapitola se pak dále zabývá

významnými mezinárodněprávními dokumenty, které se týkají oblasti vězeňství a podmínek, ve kterých jsou doživotní tresty vykonávány.

Pátá kapitola se zabývá otázkou, zda je doživotní trest vhodnou alternativou k trestu smrti. Zaměřila jsem se také na historický vývoj trestu smrti a pokusila se zhodnotit otázku přípustnosti usmrcení lidské bytosti prostřednictvím státní moci.

Pro poslední kapitolu jsem vybrala několik osob, které si v současnosti odpykávají doživotní trest v českých věznicích. Rozhodla jsem se popsat jejich skutky a profily jejich osobnosti, jak byly posouzeny soudními znalci a to zejména proto, že považuji za vhodné demonstrovat, jakým pachatelům a za jaké činy je doživotní trest českou justicí v praxi ukládán.

Po zvážení všech klíčových faktů jsem došla k názoru, že doživotní trest odnětí svobody je vhodnou a legitimní sankcí, která by měla nahradit trest smrti v těch státech, které samy sebe považují za demokratické a vyspělé země v dnešním světě.

Abstract

The topic of this thesis is the issue of the life imprisonment and the main aim is to analyze this punishment in Czech legal environment and to point the possible improvements that could be done in this legal area. Since this kind of punishment has been involved in Czech system of punishments for only 24 years now, it gives enough space for its study and that is why I chose it as the topic of my thesis.

This thesis consists of six main chapters. In the first one my task was to enlighten the meaning of the basic terms which are necessary to apprehend in order to be able to understand the problematic of punishments in general. Other half of this chapter is dedicated to the evolution of understanding the term „punishment“ itself and the main opinions of the prominent philosophers such as Cesare Beccaria, Ch.L.Montesquieu, J. Locke and others.

Second chapter describes the history of the highest penalty and criminal law in general in Czechoslovakia and Czech Republic in the years 1918 – 2009. In this period of time the significant historical events influenced the Czech law, especially the creation of independent Czechoslovak republic, the period of World War II, consequential rise of communism and its fall more than 50 years later..All of these events had main significance for the journey to death penalty abolishment in 1990.

Third and fourth chapter is crucial part of this thesis. They deal with the current legal regulation of life imprisonment and its execution in certain penitentiaries. The life imprisonment is the highest penalty that could be enjoined to the offender of the crime therefore the conditions for its imposition are highly specific, rigid and the court is strictly bind by the law while delivering a judgment. The other topics of these chapters are also institutes of presidential pardon and amnesty which can also have a significant influence on the sentenced offenders. The problematic of minor offenders and kids who committed serious crimes is also involved in this chapter. Chapter four moreover describes the most important international documents on the field of

penitentiary system and the conditions in penitentiaries where the life imprisonment is being executed.

Fifth chapter is focused on the question whether the life imprisonment is an adequate alternative to the death penalty. I also focused on historical evolution of death penalty in society and I tried to evaluate the question of admissibility of dispatching a human being by the death sentence.

In the last chapter I chose several prisoners who are currently serving the life imprisonment in Czech penitentiaries. I decided to describe their stories and the crimes they committed because I find it important to demonstrate what kind of personalities are the people who are sentenced to life imprisonment by the Czech justice.

After considering all the crucial facts about this punishment I find the life imprisonment a suitable and legitimate sanction which should replace the capital punishment in every country which considers itself to be a democratic and modern state in today's world.

Název práce/Title

Problematika trestu odnětí svobody na doživotí

The issue of life imprisonment

Klíčová slova/Key words

Trest, trest odnětí svobody na doživotí, doživotní trest

Punishment, life imprisonment, life sentence

